

Foaia Școlară

Revistă pedagogică-culturoasă

Organ oficial al revizoratului școlar de Bihor.

CUPRINSUL :

Bine înarmați pentru viață	Gh. Bota
Lacunele didacticei și posibilitățile ei	Dr. Eug. Speranția
Vorbeau doi dascăli	Gh. Tulbure
Doi dascăli	Cezar Petrescu
Vochi așezăminte de viață sătească în România din Biharla	D Ioanoviciu
Cuvânt de deschidere a celei de a 10-a ad. gl. a Asoc. Inv. bihoreni	I. Barbulescu
instrucția publică în Uniunea Sovietelor Rusești	A. P. Nicu
Codul învățământului	C. B.
Tabloul posturilor vacante	• • •
Dreptul Naționalităților în Doctrina Wilsoniană și în Pactul Societății Naționale	Prof. Dr. G. Sătronele
Partea oficială	• • •

Redacția și Administrația :
Oradea, Revizoratul școlar.

556.3
REVIZORATUL ȘCOLAR

Oradea,

Tiparul Tipografiei Diecezane Str. Episcop Ciorogariu No. 3.

Redactori:
P. Coroiu și C. Bunea

COLABORATORI:

Anghel Nicu, Apostolescu Nic., Anastasiu C., Bota Gh.,
dir. șc. normale Oradea, Barbuțescu Ion, Gh. Bordaș,
Chirițescu I., Dan Pompiliu, Insp. școlar, Druța El., Fritea
Aug., inspector școlar, Fiu N., Flaruț G., Hagiu N., Ioanocl
D., Ilie N., Măscuș I., Marințescu D., Moju Gh., Muntean C.,
El. Pantș., Pompiliu Dan, insp. șc., Prodan El., Răuțescu
Marin, Oras Gaurii, Păslă Gh., Riză Alex., Radu Ștefan,
Speranță Eugen, conf. acad. drept Oradea, Sala Al.,
Sofronie Gh., conf. acad. drept Oradea, Sorescu A., Tulbure
Gh., inspector școlar, T. Teodorescu., Turturescu N.

Revista apare lunar, cu excepția lunilor
de vacanță.

Foaia Școlară

Revistă pedagogică-culturală

Organ oficial al revizoratului școlar de Bihor.

Bine înarmați pentru viață.

de George Boto.

Înarmați pentru viață cu toate armele moderne se pare că e deviza omului de azi. Școala nouă și-a pus ca scop tot „bine înarmați pentru viață”. Lupta pentru viață însă așa cum ni se înfățișează astăzi nu e o luptă cinstită, luptă piept la piept, ci ca și războiul, este o luptă cu tot felul de mijloace cinstite, dar mai ales necinstite, cu tot felul de camuflări de gaze și alte mijloace cari au de scop tocmai să înlăture lupta. În lupta vieții, azi va învinge nu cel mai puternic, ci acel mai șmecher, mai viclean, mai fără șira spinării, mai hipocrit și mai mincinos. Complexitatea socială crescândă deschide tot mai numeroase cărări și căărarușe ascunse de ridicare la situații. Pentru a te sui deci nu ți se mai cere cine știe ce mare *forță de ridicare pe drumul drept*, ci *abilitate de strecurare* pe căi piezișe. Societatea modernă trăește o viață de culise, de sfiorări și de proptele, încât armele de luptă dreaptă au ajuns de râs. Și cu toate acestea nouă ni se cere să creștem pe copii pentru marea luptă a vieții. Păcat că nu ni se spune și pentru care anume luptă: pentru lupta modernă.

Ni se va răspunde: nu vă uitați la minciuna și la hipocrizia lumii moderne! D-stră dascălii mergeți pe drumul drept, drumul deschis și vă pregătiți elevii pentru lupta dreaptă, lupta care cere tărie sufletească. Prin școala nouă, astfel înțeleasă, desigur că vom putea tămădui și societatea.

S'ar putea răspunde cu mil de exemple că școala își face datoria, că ea scoate de pe băncile sale oameni bine pregătiți pentru lupta dreaptă, dar odată dând piept cu inamicul social, devin nu numai neputincioși dar și caraghioși. Să nu luăm ca exemplu decât pe absolvenții școlii normale, fiindcă e vorba de elemente cari intră imediat în lupta vieții. Presupunem pe cel mai înarmați învățători tineri, cari pășesc cu încredere în viața socială. Profesorii i-au deprins să se sprijine pe munca cinstită, să lucreze cu entuziasm, să fie devotați și să se sacrifice pentru binele neamului. Acești vizionari sinceri, se lovesc însă deodată de o societate în care cei ce muncesc nu sunt plătiți după munca lor, cei mai mulți ajung la situații prin alte mijloace decât munca; de devotament și sacrificiu pentru binele public-național nici nu poate fi vorba. căci te-ar râde și lumea. Opinia publică, acest sistem de idel și de apucături, ea însăși se ridică îngrozitoare în fața tânărului luptător, strigându-i parcă: D-ta trebuie să fi nebun Domnule învățător, sau înapolat, dacă îți mai poți închipui că munca și sacrificiul mai sunt la preț astăzi! Nu vezi că azi lupta s'a modernizat? Nu vezi că „educatori ai poporului” pot fi și alții decât voi dascălii?

Intr'adevăr ce va spune bietul învățător când va vedea pe toți nechiettați, toți nepregăuțiți, toți cei ce n'au fost în stare să și afle un rost cinstit în viață, trecuți în bugetul Statului la capitolul „pentru educația poporului,” când învățătorul, știe că el face această educație!

Să ne întoarcem la școala primară și la idealul cel nou al educației: *bine pregătiți pentru viață*. A fi bine pregăuți pentru viață înseamnă, în înțelesul bun al cuvântului, a fi capabil de muncă cinstită, a fi om de voință, a te conduce după principiile morale și religioase cele mai bune. Școala activă urmărește tocmai acest lucru, căuțând să ne dea oameni capabili de sforțare proprie, de inițiativă, de acțiune susținută. Ea tinde să ne dea individualități puternice cari să nu poată fi copleșite de opinia publică. Școala se pare că nu ține seama de această opinie publică și își urmează drumul său de întărire a forțelor individuale, dându-ne oameni „bine înarmați” pentru lupta dreaptă, oameni de caracter.

Se pune însă acum problema: Poate școala să nu țină seama de cerințele actuale ale societății? Fîind că societatea se pare că nu se sinchisește de frământările școlii. Cu alte cuvinte: cine să fie călăuză, societatea cu apucăturile sale actuale, sau școala cu idealurile sale pentru viitor?

Se înțelege că cea mai ușoară rezolvare a problemei ar fi să admitem că școala trebuie să se supună cerințelor și apucăturilor actuale sociale și să pregătească copiii pentru o luptă prin orice mijloace. Copiii vor învăța deci dela dascălul lor arta de a minți, de a înșela, de a fură onorabil și cu formele legale, de a-și face trebușoarele sale, nepăsându-i de altul, de a-și aduna averi la spatele unei minciuni: iubirea de țară, de popor, de Dumnezeu etc. Se înțelege că dascălul va da el însuși exemplu de această luptă modernă și nu-și va mai pierde vreme cu idealismul, cu munca și cu entuziasmul de apostol al omenirii. El va ști să se lînghească, să se încovoace, să trăiască prin partidele politice, pe listele lor, să-și schimbe credințele ca pe niște haine, să facă orice, numai învățător adevărat să nu fie. Am avea astfel oameni ai școlii bine înarmați pentru viața de azi.

Rezolvirea este ușoară și cu rezultate practice imediate. Numai că nu aceasta este soluțiunea cea adevărată a problemei. Școala este un factor de progres al omenirii. Ea merge înaintea societății deși *opinia publică* o lasă în urmă. Binele, adevărul și dreptatea pot fi înăbușite de complexitatea mincinoasă a opiniei publice, dar nu învinse. În cele din urmă tot ele înving, fiindcă ele sunt *fire permanente* ale omenirii. Școala nu are să se conducă după practicismlul actual, ci după idealul omului de muncă luminată și după înaltele idei cari au călăuzit lumea în ridicarea sa. Astfel că soluția problemei, cu toată suferința ce ne așteaptă este că școala trebuie să-și urmeze scopurile sale înalte, să ne dea oameni pregătiți pentru *lupta dreaptă*, nu pentru *lupta strâmbă* așa cum pretinde *opinia publică*. Școala are un rol filantropic, național și de progres, fiindcă ea e chemată să tămăduiască păcatele oamenilor, să ne dea cetățeni sinceri devotați binelui public și să urnească această omenire cu un pas mai

departe. Școala nu poate fi supusă capriciilor model, ea are un caracter permanent și tocmai de acela scopul său trebuie să aibă un înțeles mai înalt.

Trebue să privim la toată comedia aceasta a vieții actuale, ca la ceva trecător, căci altfel desigur că am fi niște nebuni să mai perzistăm în drumul nostru de educatori devotați și visători de vremuri mai bune pentru acest neam.

Totuși dacă am deschis perspectiva acestei probleme, am făcut-o nu atât pentru noi dascălii, cari suntem convinși de rolul nostru, cât pentru a întări convingerea de luptă a tinerilor învățători și mai ales a mai deschide ochii acelor ce nu știu a prețui rostul școlii și al dascălilor.

Tinerii învățători nu trebuie să se descurajeze dacă răutatea socială nu-i lasă să lucreze, dacă bugetele dau fondurile altor educatori, dacă opinia publică nu-i găsește la modă. Va veni vremea când valoarea școlii se va impune.

Dar cei cari sunt chemați a conduce trebile țării să-și aducă aminte că au trecut mai întâi prin școală, că fără ea nu puteau fi acolo. Ei ar trebui să știe că un dascăl bun aduce neamului mai mult câștig, decât un politician mincinos și care și vede numai interesele sale. Școala este factorul fundamental de progres social, iar cei cu dragoste de țară vor înțelege că acest factor trebuie favorizat pentru a-și putea îndeplini menirea sa.

Legile sunt bune, ni le fac parlamentele, dar ele sunt moarte, fără oameni cari să le aplice. Oamenii ni-l dă școala. Ea ne dă oameni bine înarmați pentru lupta dreaptă.

Lacunele didacticei și posibilitățile ei.

Desigur, omului de știință îi revine sarcina de a stabili distincțiuni între lucruri sau fapte, spre a evita confuziile. Progresul cunoașterii poate fi înfățișat ca un progres al discriminării, al discernării. Lumea se înfățișează minții, la început, ca un haos în care totul e amestecat, fără granițe în afară, fără granițe în lăuntru. E nedeterminarea în cea mai deplină măsură. Cunoașterea presupune însă apariția și înmulțirea determinărilor, definițiilor. Înțelesul acestor două cuvinte cuprinde implicată noțiunea de graniță, de hotare (terminus, fins).

Totuși, ar fi o greșeală dacă am crede că determinarea, discriminarea, constituie unicul proces în progresul cunoașterii.

Activitatea analitică a minții ar rămâne cu totul anodină dacă n'ar fi compensată printr'o multiplă sinteză. Sintezele se realizează prin regruparea în totaluri a elementelor distincte. Ori ce regrupare presupune un punct de vedere, o normă, un criteriu. Normele, criteriile după care regrupăm în sinteze elementele rezultate din discriminare, sunt isvorâte din preocupări și nevoi, conștiente sau inconștiente. Haosul inform, procurat de simțuri, își dobândește un *înțeles* atunci când într'însul se desemnează liniile de forță ale intereselor, tendințelor și aspirațiilor omenești. El se umanizează astfel și devine „cunoștință“.

Nevoia de acțiune e poate cea mai importantă și mai eficace dintre tendințele care organizează datele simțurilor, ordonându-le după nevoile sale proprii. Sensul, înțelesul cunoștinții empirice e astfel, sub acest raport, unul și același lucru ca valoarea ei activă.

*

Excesul de distincțiune, de discriminare, lipsit de o sinteză compensatoare, a fost adesea unul din defectele

speculațiilor și subtilităților scolastice. În știința pozitivă modernă, specializarea extremă în domeniile de amănunt, perforațiunea avansată în câte o singură direcție, tinde să accentueze o crescândă divergență a cercetărilor. Dar această divergență și izolare în detalii abstruse e contrarie pedeoparte interesului unei științe largi și cuprinzătoare, iar pe de altă parte constituie chiar un obstacol progresiv în însuși mersul științei speciale. Ce ar fi astăzi astronomia fără concursul fizicii, și ce ar fi fiziologia fără concursul chimiei? Mai departe, fiecare ramură a fizicii, a chimiei, a fiziologiei, etc., se sprijină reciproc în progresul ei pe progresele celorlalte ramuri ale aceleiași științe. Imixțiunea specialităților e, în viața științelor, o necesitate aproape ca și încrucișarea varietăților și raselor în cultura trandafirilor și într' a arborilor fructiferi. Inșă imixțiunea aceasta nu se poate realiza decât stabilind analogii, parțiale identificări. Un contact între datele acusticei, opticei și electrodinamicei se realizează, de pildă, prin noțiunea de vibrațiune și de undă. Prin stabilirea unei analogii între structura atomului și aceea a sistemelor solare, atât astronomia cât și fizica pot trage profit. Fiecare poate lumina unele laturi ale celeilalte, într'un mod care nu s'ar fi putut prevedea înainte de perceperea analogiei.

Departe de a alcătui arhitectonic o piramidă ierarhică așa cum credea Auguste Comte, științele înfățișează o progresivă corelațiune organică și o și solicită. Fiecare analogie stabilită între domenii distincte ale științelor, are perspectiva de a deschide un viaduct pentru reciproca alimentare și sprijinire.

Spaima sociologilor moderni în fața analogiilor biologice nu e justificată decât parțial: relațiunile de analogie dintre faptele reale trebuie să fie descoperite, iar nu inventate; ele, apoi, trebuie să se găsească între notele esențiale ale conceptelor sau în cele derivate dintr'insele,

— iar nu între notele accidentale. Ca măsură de prudență, pentru a nu introduce simple metafore în știință, analogiile trebuiesc nu numai indicate ci și explicate; ele trebuie să fie justificate dovedindu-se identitatea de natură sau de origine a faptelor analoage.

*

Știința didacticei a apărut din nevoia institutorului de a-și simplifica munca și de a-și garanta un maximum de succes cu un minimum de osteneală, atât din partea lui cât și din partea elevilor.

Multă vreme, după cum ne-o arată istoria didacticei, institutorii (în sensul larg al cuvântului) nu se bazau în activitatea lor decât pe simple precepte empirice, din observație proprie sau împrumutate. Nu existau principii fundamentale științifice bine stabilite din care să decurgă norme precise și justificate cu privire la metodele, ordinea și condițiunile predării. Cel mult în cazurile cele mai favorabile, unele vagi precepte filosofice, morale ori religioase intervenind în activitatea de educație se răsfrângeau și în cea didactică.

E incontestabil că tendința actuală a didacticei de a se întemeia pe o cât mai amplă aplicare a psihologiei își merită unanimitatea de sufragii entuziaste pe care le-a recoltat. „Însușirea cunoștințelor“ e un proces psihologic, deci fără studierea condițiilor sale psihologice nu vom fi niciodată în stare s'o producem și s'o conducem în conformitate cu scopurile noastre. Psihologia este indispensabilă didacticei.

Dar dela cea mai largă și deplină *acceptare* a importanței sale, și până la decretarea exclusivității acestei importanțe mai este o distanță destul de apreciabilă.

Didactica de azi (în afară de câteva indicațiuni marginase de ordin fiziologic și igienic cu privire la repaos, oboseală și surmenaj, mai ales) se cantonează în chip îndărătnic în informațiunile pe care i le procură psico-

logia și își perforcă în detalii terenul său cu cea mai îngustă și mioapă exclusivitate. Și încă, dacă progresele psihologiei ar fi urmate pas cu pas și aplicate în didactică, fatal ar pătrunde cu încetul aerul proaspăt care reînviează mai des încăperile psihologiei. Dar sub multe raporturi, didactica se încăpățânează să se țină cu jumătate de veac înapoia patroanei și doicei sale. Atâtea aspecte nouă ale vieții sufletești au fost relatate în ultimele decenii, — orientări ca acelea ale lui Dilthey și Litt, Wertheimer și Kohler, Freud și Adler, — dar didactica n'a îndrăsnit să și-le însușească, sau nu s'a desmeticit încă. Aplicările practice constituie cel mai hotărător control al unei teorii sau ipoteze științifice: și didacticii îi revine tocmai în bună parte să controleze aspectele nouă de mai sus. Dar nu există nici o încercare sistematică de a fundă arta învățământului pe vreuna din ele sau măcar a-o revizui cu mijloacele lor.

Curentul școlii active bazat pe concepții filosofice și psihologice constituie desigur o contribuție admirabilă și binefăcătoare. Însă sursele ei se găsesc în câteva concepții generale filosofice nu tocmai recente. Nici pragmatismul și cu atât mai puțin voluntarismul emis de Schopenhauer, nu mai pot fi considerate ca atitudini prea nouă. Și totuși ar fi îmbucurător dacă Didactica de azi ar fi utilizat în favoarea sa toate achizițiunile de aceeași vârstă ale cugetării omenești.

Din multiplicitatea teoriilor științifice care încrucișează în atmosfera timpului nostru, tot profitul pe care-l poate obține didactica se reduce oare la cel constituit de îndrumările „Școlii active“?

Pedagogia generală a obținut în tot cazul ceva mai multe repercursiuni ale progreselor științifice, dar acestea s'au amortizat în poarta didacticii.

Psicologia face, ca însăși, apel în diverse chipuri la alte discipline: la istorie, la sociologie, la fiziologie și la

biologia generală. Sunt mari probabilități că imense tezaure de informații îi stau încă la dispoziție, neexplorate până azi, în cuprinsul științelor învecinate. Psihologia, ca și oricare știință nu are decât de câștigat din interpătrunderea cu domeniile care o înconjoară. Pedagogia și didactica ar avea cu atât mai mult cu cât afinitățile, perspectivele și vecinătățile lor sunt altele, poate mai bogate decât ale psihologiei.

Didactica e cu atât mai nedreptățită în tratamentul ei, cu cât pedagogia, cum arătam mai sus, n'a suferit aceiași izolare față cu nivelul intelectual al timpului. Inegalitatea de tratament, timiditatea didacticienilor, devin aproape inexplicabile când recunoaștem identitatea de fapt dintre aceste două domenii.

Azi când psihologia celor trei facultăți e iremediabil înlăturată, când intelectul, sentimentul, voința, sunt termeni cari supraviețuiesc printr'o convențională îngăduință, în vederea unor comodități de exprimare; azi când nu se concepe fapt pur intelectual fără substrat afectiv și fără tendințe active, — cum se mai poate vorbi de o influență pur intelectuală prin mijloace de pură intelectualitate? Cum se poate concepe dominarea și dirijarea atenției și „interesului“ elevilor, prin simpla „anunțare a subiectului lecției“, atunci când se știe că la determinarea direcțiunii atenției contribuie întreaga ființă psihică a individului? Toți factorii vieții interioare, conștiente și inconștiente, intervin în orice proces mental, și toată istoria vieții individuale participă în orice act nou. Fiecare fapt nou presupune crearea unui nou echilibru al tuturor forțelor și tendințelor. Nu mai avem deci niciodată aface cu vreun proces de exclusivă instrucțiune, ci totdeauna cu veritabile acte de directă educațiune. În sens herbartian, fiecare acțiune instructivă e simultan educativă; dar trebuie azi să înțelegem că educația nu i-e numai un rezultat, ci e și indispensabilă instrucțiunii.

Latura psihologică și voluntară, latura biologică și fiziologică, latura socială a oricărei acțiuni educative, in-

tervine, și trebuie să intervină, în orice acțiune instructivă. Iată un adevăr care, dacă nu se poate spune că s'a neglijat în mod absolut până'acum, e cert lucru că nu și-a văzut decât o extrem de redusă aplicare.

Știința didacticei, quasi-empirică și impresionant de anacronică, nu a neglijat numai contactul cu nivelul intelectual contemporan ci a părăsit chiar unele cărări și perspective deschise în chip magistral de unii înaintași din secolele trecute.

În toate tratatele de istorie a pedagogiei, figura lui I. Amos Comenius e așezată în galeria întemeietorilor didacticei; dar clarvăzătoarele sale analogii, dacă sunt citite sau măcar ghicite din rezumate, — n'au fost înțelese de urmași în toată amploarea, în toată profunzimea și fecunditatea lor. Comenius a fost un spirit cu rare facultăți de sinteză, care a întrevăzut cu mult înainte de vreme importanța corelațiilor dintre domeniile de știință și a avut cea mai surprinzătoare intuiție despre ceea ce s'ar putea numi: „biogenetica procesului de învățare“. Dar didacticienii de azi, specializați în chip exasperant într'un fel de talmudo-cazuistică ziller-herbartiană, sunt în genere străini de aplicările pe cari biologia generală le-ar putea avea în materia lor. Și viceversa, acei ce cultivă și depozitează cunoștințele filosofiei biologice, rar își închipue ce aerisire salvatoare ar putea aduce intrusiunea lor în laboratorul lui Flachsmann.

Astfel, didactica, așa cum am dori s'o vedem deocamdată, dacă nu pe deplin realizată, cel puțin schițată, trebuie să fie mai întâi o sinteză din toate constatările și teoriile tuturor domeniilor de știință care pot da oarecari lămuriri asupra spiritului omenesc „cunoscător“ și „înțelegător“.

Afară de această condițiune de existență, didactica mai presupune una: limitele proprii ale acestei științe au fost trasate în chip preă arbitrar și cu o prea grăbită

certitudine. „Arta de a învăța pe toți de toate“, — cum o definea Comenius, — nu se poate mărgini la activitatea dascălului titular în fața școlarilor reglementar immatriculați. Cred că am expus destul de amplu într'una din lucrările mele („Fenomenul social ca proces spiritual de educație“) gândul pe care firește, l-au atins și alții, fără însă să insiste prea mult, că întreaga vicață socială e un proces educativ. Acest proces consistă în schimbul de conținuturi mintale, petrecut între conștiințele individuale. Elementele cari circulă astfel între conștiințe își capătă un fel de existență independentă, imaterială dar obiectivă, își organizează un fel de realitate „sui generis“ (ex. limbile vorbite, dreptul pozitiv, religiunile, etc.). Dar interrelațiunile conștiințelor nu există decât grație posibilității de comunicare. Orice conversație proiectează gânduri, sentimente, aprecieri, intențiuni și aspirațiuni, — dintr'o minte într'alta, dintr'un suflet într'altul. În măsura în care aceste proiectări contribuie ca sufletele noastre să se modifice reciproc în chip mai durabil, ele sunt de aceeași natură cu activitatea educatorului și deci și cu a dascălului. Acel ce răspândește prin grai sau prin semne convingerile, credințele și aspirațiunile, săvârșește o activitate pe de-a întregul didactică (și educativă implicit) indiferent dacă e literat sau gazetar, orator sau negustor, preot sau politician, profet sau avocat, artist sau excroc; indiferent dacă spune ceea ce însuși crede sau ceea ce ar dori ca alții să creadă. Fiecare din aceștia reușește în măsura în care posedă aptitudini și abilități didactice. A ști să spui, să lămurești și să convingi, e una și aceeași funcțiune socială, indiferent dacă se efectuează la catedră, la amvon, în forum, în piață sau acasă. Sforțarea unui orator, a unui predicator și a unui platz-agent are să țină seamă de aceleași reguli fundamentale pe care trebuie să le învețe și orice candidat la profesorat, în seminariile pedagogice și în școlile de aplica-

ție; dar și viceversa: dacă dascălul nu reușește totdeauna cât ceilalți aceasta înseamnă că ar avea poate, și el, ceva de învățat dela ei. Există în zilele noastre, de pildă, un număr însemnat de scrieri științifice asupra reclamei comerciale, există o știință a reclamei (bazată tocmai pe date psihologice). Dar ce caută altceva aceasta activitate a reclamei, decât să convingă, să inițieze publicul, să-l conducă și să-l determine la anumite acțiuni și atitudini. Ea caută să *instruiască* publicul (natural, într'o direcțiune care convine scopurilor lucrative ale comercianților). Dar e vizibil că știința reclamei sistematice poate fi de un mare ajutor pentru știința didacticei pentru că de fapt aceea e o ramură specială a ceea ce s'ar putea numi „Didactica generală a vieții sociale“. O atare didactică generală, în sensul cel mai deplin al cuvântului, ar trebui să servească în chip egal și în cea mai largă măsură: tribunei politice, amvonului, barei avocațiale, presei, bursei, penei, drapelului și catedrei și ar avea poate de la o vreme virtușii ei la masa verde. Ar fi „arta de a învăța pe oricine, — despre orice, — dar de a învăța nu numai ca să țină minte, ci să și creadă adânc și să și pornească la acțiune cu deplină și durabilă fermitate.“

Prof. Dr. EUGENIU SPERANTIA
dela Facultatea de Drept și Acad. Teologică.
Oradea.

Vorbeau doi dascăli.

de Gh. Tulburz

II.

Tânărul: Cinste și laudă. Ați fost eroi. Ați fost mucenici de vremuri grele. Dar nu cumva să crezi, că noi n'avem decât slăbiciuni și păcate, iar d-voastră ați monopolizat toate virtuțile.

Bătrânul: Doamne păzește! Vreau să remarc numai un simptom, care mi-a bătut la ochi D-voastră, cari atât de mult țineți să ilustrați catredra sau adunările, păreți mai puțin grijuți, când e vorba să străluciți prin gesturi și purlări adică; dela vorbe la fapte ca dela cer la pământ. Mi-se pare, că prea repede ați adoptat noua morală, a vremilor de azi, care nu este, decât răsturnarea pe dos a moralei, în care am crescut noi, cei vechi.

Să mă explic mai deaproape

Tânărul: Sunt foarte curios să știu unde țintești.

Bătrânul: Mai de mult o poliță protestată era o rușine publică. O anchetă disciplinară era o senzație. Astăzi? Aproape fiecare saț cu scandalul său. A ajuns și dascălul să-și aibă dosarul și cazierul lui. Inspectorii și revizorii nu mai răzbesc cu procesele verbale. N'ai decât să-ți arunci ochii în condica de pedepse. Ai să te sperii de-atâtea rătăcirii și abateri dela datorie.

Tânărul: Nici șefii noștri ierarhici nu sunt tocmai fulgerile lui Jupiter, care trăsnesc totdeauna în capul celor păcătoși. Și rareori sunt rază de snare sau ploaie binecuvântată pe holda celor barnici. Oamenii și ei. Mai mult fantome figurative. Umbre fugare, care vin și trec, fără să lase urmă. Procese verbale, atâta știu!

Bătrânul: Libertatea și ușurința cu care vorbești de superiori, face parte tot din moravurile noi. Ați împrumutat, — nu știu de unde — o psihologie specifică și deșantată, care pornește dela principiul lui: „Nu-mi pasă“!

Nu vă pasă de director, nu vă pasă de revizor. Ordinele inspectorului sunt nule. Amenințați pe însuși ministrul și vreți să răsturnați guvernul... Maniera aceasta de a vorbi multor dascăli tineri m'a pus pe gânduri și m'a indignat. De unde ați adus mentalitatea asta de „bombă“, eu nu știu. Dar ea seamănă a anarhie sufletească. E un simptom de destrâmare morală. E un miros de boală la noi în casă...

Tânărul: Noi suntem democrați. Și nu mai vrem să fim o tagmă de salahori. Cinstim omul, dar nu ne căciulim numai decât în fața oricărui titlu oficial. Las'că nici dv. nu-i prea îmbul-

ziți cu onorurile. În fața revizorului ungar, da, stăteai smirună ca niște slugi plecate. Și — dacă unul din d-v. îndrăznește să intre în biroul lui, — își scoate căciola dedeaparte, din curte. Astăzi? E suficient ca revizorul școlar să vă facă o nutră oficială și imediat vă sare țandăra. Toți așteptați să vă încarce cu laude și să vă decoreze. Deși sunteți cu gândul mai mult la târguri și la pământul școlii, decât la școală.

Bătrânul: Totuși noi știm un lucru: autorității îi datorăm cinste și supunere. Cu democrația dv. însă o să dărâmați și templul ierarhic și altarul disciplinei. O să ucideți idea de autoritate.

Tânărul: N'o să dărâmăm, decât cel mult idoli falși. Și apoi mai bine o revoltă sinceră, decât o disciplină de fațadă. Dar ceace ne'ntereesează în discuție este calitatea și valoarea profesională a învățătorului. Nici decât maniera și conduita lui particulară. Este el un bun pedagog sau nu? Restul n'are multă importanță.

Bătrânul: Profundă eroare! Tocmai în punctul acesta diferă radical părerile noastre. Am spus și repet: Inzadar vei fi un Herbart rural. Inzadar vei face copiilor lecții savante, dacă cu faptele tale vei scârbi pe părinții lor. Poate să fie cineva bun dascăl fără să dețină cheia miraculoasă cu care se deschide lacățul minții copilului. Nu se cere neapărat rețeta ideală, pentru a strecura lumină în cânșoarele micilor generații de țărani. Eu cred, că nu tot ceace predică Binet, Diesterweg, Kirkpatrick și alți pedagogi de cabinet, este literă de evanghelie. Principiile și metodele lor, pururi schimbătoare, nu sunt singurele faruri pentru luminarea neamului românesc. Mai ales, că ele nu sunt ramuri crescute din tulpina sufletească a poporului nostru. Pestalozzi n'a avut o metodă savantă și totuși a făcut minuni. Știi pentru ce? Pentrucă iubea copiii. Fără acest dar, fără acest sentiment, nu există școală. Metoda e omul! Iar temelii școlii nu sunt cărțile, ci sufletele. Caracterele modelate de mâna de artist a învățătorului. Ca să poți forma caractere trebuie să fi mai întâi însuși *un caracter*. La catedră pot fi unii mai buni, alții mai slabi. În fond însă — și afară de școală — nu poți s'admit, decât o singură categorie de dascăli: *a celor de omenie*. Aici raze esența chestiunii.

Sințul etic al poporului nostru a făcut din „omenie“ calitatea esențială a omului de a fi *om*. Calitatea aceasta trebuie s'o avem toți în măsură egală și fără excepții, indiferent dacă suntem tineri sau bătrâni. Nu pot cere fiecărui să fie un pedagog de mâna întâi. Dar pot să-i cer cu tot dreptul să fie om de ispravă și om de omenie.

Dacă între ceilalți slujbași ai țării s'au strecurat atâția nevrednici și necinstiți, nu putem admite ca și între noi, crescătorii de oameni, să'nflorească tot felul de cucute și alte burueni „postbelice” . . .

Tânărul: Aluzia e destul de transparentă Eii bine, când întreaga lume de după războiu e apucată de vârtejul neamnei nu trebuie să te miri, dacă se mai poticnește și câte un biet dascăl nevoiaș. Molima se n'înde . . .

Viața nu face, decât să ne slârpească ori să ne murdărească idealismul tinereții. Societatea e primul hoț, care ne fură iluziile, cu care pornim din școală. Întrucât, bine înțeles, mai ieșim cu iluzii, și nu ni-le-am pierdut încă de pe băncile ei.

La urma urmelor nu se poate pretinde nimănui să fie un sfânt sau un erou între semenii săi. Chiar dumneata ai spus că apostolii și eroii se nasc. Și se nasc rar de tot. Suntem plămădiți din material mai slab? Se prea poate. În definitiv, chiar dacă ai avea, dreptate nu putem fi altfel. *Nu putem s'avem altă croială sufletească decât aceea, pe care ne-a dat-o școala. Școala pregătitoare din care am ieșit . . .*

Vorba dumitale: cum e fabrica, așa și marfa . . .

Bătrânul: Așa este. Deși eu n'am motive să mă plâng de fabrica mea. Multă școală, ce-i drept, n'am făcut. Ia, colea, trei clase de liceu și trei cursuri de „preparandie”. Dar, dacă s'a ales ceva de mine, numai profesorilor mei am să le mulțumesc. Ehe!, ce mai oameni erau! Oameni de inimă, sobrii și serioși. Tot unul și unul! Ca niște sfinți. Nu cunoșteau, decât calea școlii și a hîsericii. Viața lor se scurgea modestă și austeră, ca a călugărilor din mănăstire, iar cuvântul lor avea o înrăucire magică asupra noastră. Între lecții nu scăpau prilejul să nu ne strecoare câte o doză de entuziasm pentru umila carieră ce ne aștepta. Parcă'i văd și acuma, parecă le aud graiul cumințe și plin de povețe părintești. Crezul lor unic era școala. Catedra pentru dânsii era altar sfânt. Convingi, că nu există pe pământ chemare mai sublimă, decât a fi dascăl, ei nu trăiau decât pentru noi, generațiile de tineri învățacci, cari ieșeam de sub mîna lor. Ne iubeau și ne certau, ca pe copiii lor proprii.

„Iubiți-vă cariera, baeți, căci și Hristos a fost învățator !”

„Feriți-vă să fiți piaptă de scandal în ochii popoului ! Învățați să răbdati, pîntrucă prin luplă și suferință se călește sufletul omului ! . . .

Cuvintele acestea mi-s'au întipărit adânc în inimă. Ele mi-au fost călăuză și merinde sufletească pentru lungul drum al vieții. Și'n tot timpul carierii mele m'au urmărit ca o povață. Ca o șoaptă sfântă și dulce de mamă... Dar pentru ce ai rămas așa cu ochii pierduți în vag?

Tindrut: Amintirile dumitale m'au mișcat. Respectul aproape religios cu care mi-ai evocat figurile profesorilor d-tale, mi-a răscolit sufletul. Gândurile mele au prins a rătăci și ele printre zidurile școlăii. Dar din nenorocire, n'au găsit o șoaptă, în fața căreia să se oprească cuvioase. Nici o icoană de lumină și iubire. Doar câte-o imagină ștearsă dacă mai stăruie în amintirea mea, ca o copertă spălăcită de manual didactic. Nu sunt eu de vină dacă profesorii mei nu mi-au intrat la inimă. Ai noștri erau alții de oameni! Prea puțin se ocupau de noi și de lumea noastră intimă sufletească. Nu zic, că toți, dar cei mai mulți „nemuritori și reci“ ca lucașărul lui Eminescu, își țineau cursurile de mântuială și plecau grăbiți. Noi rămâneam muți și indiferenți ca o gară, pe lângă care trece trenul. Cuvântul lor foarte rar ne'ncălzea. Le lipsea — cum ți-aș spune — focul entuziasmului, care aprinde. Le lipsea nimbul acela de apostol, care inspiră respect. Vedeam noi, că nu mult își bat capul cu noi. Gândurile lor păreau concentrate mai mult în afară de școală. Unii părăsira cu totul sfera preocupărilor cărturărărești pentru a-și afirma în stradă și la cluburi credințele lor de altă natură. Mult mai pasionați de alte ambiții și cancanuri, decât pentru probleme școlare, în Dumineci și sărbători unii din ei cutreerău satele din județ, travestiți în port țărănesc. Nu pentru a duce țărănilor cuvânt folositor de povață și învățătură, ci pentru a-i strânge în staulul cutărui parlid, ca pe o turmă de oi. Ceva și mai urât! În zările locale se stropeau adeseori cu cele mai norioase expresii de șatră. Noi, băieții, le sorbeam cu nesăț și făceam un haz nemaipomenit. Adeseori seara, în dormitoare, ne certam și noi pe chestia acestor polemici afurisite. Ne certam aproape până la pâruială, de credeai că mâncasem mătrăgună.

Directorul, veșnic nervos și înorat la față, era sau copleșit de grijile gospodăriei, sau încălțit cu furnizorii și mai mult absent. Când nu era pe câmp, la pământurile școlii, era desigur la București, să se spele de acuzele și reclamațiile fără sfârșit, cu cari „îi lucra“ unul din profesorii mai tineri, aholic candidat la direcție, pe când vor veni „ai lui“ la putere.

În atmosfera asta îmbăcsită de certuri și anchete, lipsiți de control și 'ndreptar sufletească, ne strecuram dintr-o clasă'n altă uitați

și nebăgați în seamă, ca niște copii ai nimănui. Zilele treceau fără țintă, și fără să simțim șoapta misterioasă a unui ideal, care te cheamă. Un băiețandru de 15—16 ani — ori cât ar fi de cuminte — nu-i capabil să s'aprofundeze și să-și ia 'n serios misiunea lui de mâine, dacă nimeni nu-i aprinde inima și nu-i deschide ochii. Pe lângă ai noștri, profesorii dvoastră de demult, îmi apar ca niște sfinți din icoană. Iată pentru ce simt azi un gol mare 'n suflet..

Bătrânul: Destăinuirile ce-mi faci mă apropie de sufletul dumitale și mă fac să te 'nțeleg mai bine. Cum vezi, aveam dreptate. Nu atât vocația unor calități înnăscute, ci destinul ni-a făcut învățători. Iar destinul nu prea alege materialul. Unde mai lipsese și brutarii — în cazul nostru profesorii — care să frământa alua-ul și să-l dospescă bine, vai de pâinea ce iese din cuptor!

Tânărul: Deaceea nu ne potrivim în idei și 'n moravuri. Suntem produsul altor vremi și altor fabrici.

Bătrânul: Triste vremi și proaste fabrici!

Am cunoscut o specie de olari, cari nu știau să fabrice decât oale strâmbe și furtite. La cea mai mică atingere se răsturnau. Așa vă clatinați și dv. la cea mai mică suflare de vânt. Purtați în suflet stigmatele fatali ai școlilor de azi, dintre cari, unele, în loc de oameni par'că cresc trestii... Acum înțeleg izvorul din care derivă caracterul dv. firav și nestatornic, moravurile și rătăcirile dv. atât de neobișnuite până'acum în viața noastră școlară.

(Va continua)

Doi dascăli.*

Cu vâdită nemulțumire, oaspele meu își luă rămas. Învățătorul cel tânăr se depărtă spre porțița grădinii, cu pălăria trasă pe ochi, pășind îndesat pe potecă și retezând furios, cu varga albă, vârful înspicăt al ierbeii,

Nu ne înțelegeam. Două ceasuri îmi vorbise despre toate tainele politicei, despre partidele cele noi, despre „moartea oligarhiei“, despre incapacitatea vechilor alcătuirii politice.

Dela masa mea de sub nuc, îl priveam acum coborând cărarea, posomorît. Voinic bărba! Fruntea cam îngustă, cam nepotrivită redingota pe care o îmbracă la zile mari; mânușile de duminică, cu degele unsoase,

* Din volumul „Scrisorile unui căzeș“ de Cezar Petrescu.

cam ne la locul lor par în mâinile uriașe clădite să răstoarne un bi ol dintr'o lovitură. Dar astea's amănunte peste care se poate trece ușor. Invățătorul nostru a prins nota vremii; o s'ajungă repede și sus: repede mai ales.

O viespe cu trupul subțire și inelat dădă cu îndărătnicie târcoale perelor depe masă și-mi schimbă firul gândurilor. Imi întorsei ochii spre holdă, spre șirul pomilor încărcăți de rod, spre stupii rânduți în fund, lângă straturile cu flori bogate în miere și parfum.

Intre frunzele crestate și coclite de stropcală, butucii din spatele nucului își soreau strugurii brumați și grei, părguiți de timpuriu . . .

Soarele se inclină. Grădina se coceă în zumzetul albinelor: din pământul proaspăt stropit, din roadele sătule de seva dulce, din răzoarele cu multicolore flori, se înalță un răsuflet cald, bucolic; de belșug și nesfârșită tihnă.

Și fără vrere, gândurile mi-au fugit îndărăt, dela oaspetele meu care coboră furios către sat, la dascălul cel vechiu, odihnit de mult în pacea cea veșnică. La moșneagul după ale cărui sfaturi, bătrânii mei și-ai altora, și bătrânii tuturor caselor dinprejur, au sădit în preajma caselor, livezile astăzi cu roadele părguite. Eră cu umerii încovoiați, cu o haină săracă pe care o țineam mîrte, din vremuri inemorabile; iar în zilele de sărbătoare, l-am văzut învesmântat niciodată cu redingotă de cioclu¹² și nici cu mănuși stângace. Despre tainele politice, habar n'avea. Broșuri de propagandă nu-i țineau rafturile dulapului de cărți. Nu împărțea școlarilor, nici celor rumâni cari mai știau să deslege o slovă, decât cărți cu sfaturi gospodărești, cu istorisirii bătrâne, cu minuni din alte ținuturi.

Nu cred să fi visat vreodată, chiar în cele mai îndrăznețe ceasuri — când fiecărui om îi tresar în cap gânduri nebune — nălcuirea să aherge după vreun scaun de deputat. Din puțina carte ce învățase și învăța pe alții la rândul lui, înțelesese că nu-i mai mare cuminenție pe lume, decât accia să ta astâmperi în locul ce și se cuvine.

În satul nostru s'a trudit dar, ca o neobosită și harnică furnică, mai mult de un sfert de veac. Tăpșa-

nurile sterpe din jurul caselor, și-au deschis, după îndemnul lui, brazde fecunde. Casele s'au înconjurat de umbrele pomilor cu rod. Toată valca s'a luminat de livezi înflorite, albinele grele de mierca suptă și cu picioarele încărcate de polen, se întorc seara din îndepărtate fânețe, iar satul întreg pare atunci un stup, forfotind de viață și vrednicie.

Poate dascălul bătrân și-a înțeles greșit menirea. Poate va fi trebuit să lase copiii să colinde zăvoaiele și să împartă broșuri de propagandă; să facă repetiții parlamentare în hătătura cărciumii, să pregătească „biruința democrației“. Știu eu? Invățătorul cel tânăr, care l-a aruncat toate cărțile lui cu...inți și domoale, la pod, pentru a rânduî în rafturi colecții de discursuri, nu-mi pomeneste de el, decât cu un adânc dispreț. Eră un om prea vechiu. Născut să moară rob.

E drept. Însă în grădina din fața școlii, cu straturi de mirositoare rozete și garoafe *altădată*, a năpădit *astăzi* pământul. Vița sălbatecă s'a uscat înșirată pe sfiorile rupte. Cuibul cenușiu al rândunelelor e sfărâmat sub streșină, de praștiile școlarilor. Iar lângă treptele de piatră, o *floarea soarelui* singuratecă și gigantă, crescută la întâmplare, își înclină trist fruntea, în ceasul asfințitului.

Veci așezăminte de viață sătească la Românii din Biharia *)

Viața etnică străveche a Românilor cunoaște numai două noțiuni de organizare socială și politică: *satul* și *țara*. Fiecare așezare sătească e cuibul unei familii — seminții; cuprinde pe fiii, nepoții, strănepoții *moșului* care a pus temeliala așezării. Satele sunt astfel nuclee etnice organice. Teritoriul satului îl folosesc toți sătenii de un sânge în devălmășag și îl lucrează tot astfel; teritoriul arător îl împart în părți egale: fiecare are dreptul la o *parte* din moșie prin descendența lui dela moșul întemeietor. Noțiunea de *moșie* înseamnă deci *proprietatea colectivă a pământului cu părtășenie*, prin dreptul sângelui. Ea e *patrimoniul moșului* și rămâne aceeași peste curgerea generațiilor.

Când zice Românul: „Să *ai parte* de noroc!“ — „D-zeu să-ți *facă parte* de bine“ etc. --- sau blestemele începătoare cu

*) Conferință ținută în cadrele „Asociației profesoriilor secundare“ din Oradea.

„să n'aibă parte . . .”, aceste locuțiuni pornesc dela temeliea concretă a părtășeniei la *moșia* inalienabilă.

În aceste organisme patriarhale de viață etnică, proprietatea pământului este deci legată indisolubil de tulpina seminției. Numai cine poate aduce mărturie că e *din neam*, poate avea *parte* la moșie. De aci — în timpuri relativ mai recente — vorba: „Ai carte, (dovadă scrisă) ai parte, n'ai carte, n'ai parte”.

Moșia se cuvine descendenței bărbătești: (până azi pământul e cu preferință moștenirea fraților; surorile primesc despăgubire). Pentruca un fecior din alt sat — prin urmare din altă seminție — să poată intra prin căsătorie, în moștenirea moșului fetei, părinții miresei îl înfiază și, ca fiu al lor, el și descendența lui au parte; de aci vorba Românilui: *tată-socră* și *mamă-soacră*; frații nevestei sunt atunci „frați de cruce” cu bărbatul ei (frați de jurământ, nu de sânge; un act așa de însemnat în viața satului se îndeplinea de sigur cu ceremonie religioasă). Poate cuvântul: *surată* să fi fost la început corespondentul lui *frate de cruce* (*făr-fat*) pentru raportul social dintre surorile nevestei și ale bărbatului; (înțelesul coboritor al cuvântului are analogii: domn (domnitor), jupân).

Așa trebuie să ne închipuim satele românești împrăștiate prin văi în acele vremuri de demult: niște cetăți etnice îngrădite înafară, păstrând fiecare în această îngrădire condițiile economice și sociale de creștere și dezvoltare pentru copacul unei seminții.

Zăbovind puțin cu gândul înăuntrul acestor culturi-cetăți etnice, ne dăm seama îndată cât de strânse, cât de firești și organice a trebuit să fie legăturile sociale și cât de spontane și calde toate manifestările de viață socială. Din solul acesta organic a putut crește copacul viguros al *datinei* care regulă cu necesitate internă cursul normal al vieții. Ni-i închipuim pe toți ca în jurul unei vetre din care erudiază căldură și pace: vatra înrudirii de sânge. Poate de atunci s'a imprimat în sufletul Românilui caracteristica alipire de moșie și sensibilitatea pentru „străinătate” și „străin”: „Nu mai văd oameni de-ai mei, numai negri străinei”. „Străină străinătate, nu mă'nstrăină departe, că n'am cine să mă cete” etc.

Searța omului care prin vreo împrejurare nenorocită se trezia în lume ca poetul necunoscut al acestor versuri: „N'am nici frați, n'am nici surori, par'c'aș fi picat din nori” — era cu adevărat tragică pe atunci; asemenea unei furnici rătăcite, el n'avea

parte, nici stare, niciări (veneticu); aceasta e noima cântecului :

„Toată lumea-i dintr'un neam
Numai eu pe nimeni n'am,
Toată lumea-i dintr'un sânge
Numai inima mea plânge . . .”

Făcând abstracție de preot, — așezarea celor dintr'un neam e povățuită și judecată de *jud* (judec) sau *cneaz*. Cneazul are o parte mai mare de moșie și la lucrarea ei, sătenii îl ajută cu zile de lucru

Acest caracter izolat al satelor nu a fost de natură a da neamului românesc puterea de coeziune largă și tendința de a se încheagă în formațiuni politice puternice. Mai mult condițiile geografice — apa, pășuni pământ arabil, pădure — adună satele românești dealungul șuvitelor de ape, în văi. Ele se încheagă astfel pe văi în unități pentru apărare, la vreme de nevoc, sub conducerea unui voevod, iar în pace formează unitatea juridică a „giudețului”. O astfel de unitate este o „țară” — „țara românească”. De aci: „Țara Oltului”, „Țara Bârsei”.

Acolo, unde cetățile ungurești au prins în siera lor de influință așezările Românilor din jurul lor, țara primește câteodată numele cetății: țara Chioarului, țara (vidicu) Beiușului. Dar Românii de dincolo de Biharia zic și acum celor de aici *Crișeni*; e f. probabil deci că s'a zis odată și „țara Crișenilor”.

Cea mai înaltă expresie, așezământul cel mai caracteristic al țării românești, este *giudețul fărăi* sau scaunul de judecată. El se compune din 12, 24, 36 cneji jurați în frunte cu voevodul. Ele judecau în toate nevoile mai mari ale satelor. La judecățile acestea se adună lume multă din toată „țara” și erau împreunate cu serbători populare. Acuzatul stă în fața scaunului „între fețe”, se face „întrebatul legii” (cercetarea) și „legea” (judecata). Imaginația poetului țaran a proiectat scaunul de judecată până în zarea cerului. Giudețul lui Cristos, la ziua de apoi, e închipuit cu imaginea concretă a scaunului de judecată :

„Sus în slava cerului
La poalele răfului
La scaun de judecată

Und' s'adună lumea toată . . .” (nu numai „țara” lui;)')
„Țara” ține, cât ține puterea „legii” și a scaunului de judecată. De aci aniteza: țară — codru, ca în acest cântec (dintr'o

1) Așa începe colindul A hangelilor din col. Dem. Teodorescu, socotit de V. Onișiu străvech'u în baza remăscențelor păgâne (idoli fără scaunul de judecată; — lupta între zeli păgâni și zeitățile creștine).

vreme, când acolo, în vale, se încuibase acum iobăgia) :

„Până când țineam cu codru
Eram roșu cași focu ;
Dară de când țin cu țara
Gălbenit-am cași ceara“.

Pe cine l-a împis năpasta la păcat, acela adesea nu mai așteaptă osânda legii, ci se mistue în fundul codrului, își pierde urma și pribegeste ca ventic fără parte prin stăinătăți, pe unde nu-l mai cunoaște nimeni. Dela un astfel de pribeg, a plecat versul duios :

„Unii fură și omoară
Și tot află loc în țară ;
Iară eu, pentru o greșală
Am ieșit din țar' afară“.

Altul cu suferința mai întunecat, răscolită de mustare și teamă, se oprește pe malul râului cu apa liniștită și începe :

„Mureș, Mureș, apă lină
Trece-mă 'n țară străină
Și-mi fă parte de hodină.“

Încă o particularitate care pornește din viața sătească de demult a Românilor se poate exemplifica chiar cu mărturiile ale acestora din Biharia : Membrii unei seminții se numesc după moșii lor, iar satul lor (dacă nu s'a numit după privesiștea locului : Valca-Neagră, Măgura, Fănațe, Prisaca, Sacă, etc.) nu primește alt nume ; așa avem în numele satelor : Dușeștii, Pântășeștii, Căbeștii, Topoștii, Borzăștii, Corbeștii, numele semințiilor lui Dușa, Pantea, Caba, Topa, Borza, Corbu (nume de familie folosite și azi în Biharia) Cumăneștii de la un „Cumanu“ sau „Coman“ — apoi : Sârbeștii, Negrileștii Drăgăneștii (valea Drăganului) Stoineștii (Stoia) Țigăneștii (un voevod : „Țiganu“ care alături cu alții, întărirea unor libertăți ale Românilor din ținutul Beiușului) Popeștii, Bunteștii, Inaceștii etc. Delani, Văłani, Cămpani, Dumbrăvani. numește tot seminția după locul unde s'a așezat, câteodată însă și după moș : Petrițeni, Petrani, Dragotani. Satu-lu-Balbu (stricat în : Satul-barbă) — poate și Chinezu, Voevozi — arată proprietate.

Toți termenii amintiți sunt cuvinte latine (afară de voevod, care a înlocuit pe vechiul : domn sau duce și de : moș (trac ?) în loc de : avus, ce a rămas la noi numai în neaș-curat, de neam. „Cneaz“ s'a menținut o vreme alături cu „jude“) ; organizația e deci prestlavonă, poate din rădăcină tracă.

(În considerațiile acestea căutăm a înfățișa exclusiv acea latură a vieții românești bihorene de de mult care se leagă de noțiunea *moș* și facem abstracție de latură religioasă a *legii rom.* deși ele se contopesc în unele puncte) :

Neajunsul, fatal pentru aceste mici unități etnice — țări române — de pe cursul văilor noastre, e că ele, în majoritatea lor, nu reprezintă în afară o putere ostășească de luat în seamă și nici măcar o conștiință și o voință de apărare și independență politică. Ele ajung astfel fără rezistență în sfera de putere a castrilor-fortărețe ungurești, pe cari se razimă, pas cu pas, regalitatea ungară, pătrunzând prin gurile râurilor spre a lua în stăpânire ținuturile ultra-silvane (trans-silvane) de cea parte a culmilor împădurite.

Castrum-fortăreța e privilegiu regal; cetățile sunt razimul puterii regale în toate teritoriile ocupate. Căpitanul cetății e comes castri, funcționar regal.¹⁾ Teritoriul peste care se întărește puterea castrului e „comitatul castrului“, teritor regal; locuitorii supuși numai regelui, deci oameni liberi. Ei prestau regelui, lui „dominus terrae“, sau servicii militare directe, sau slujbe la fortificații, contribuții erariale etc.

Teritoriul acestui „comitat“ regal, s'a prefăcut în *comitatul feudal*, prin următorul proces: *Incepând* cu Bela II. și Geza, regii iau obiceiul de a dărui, pentru servicii, tot mai mult teren din teritoriile castrilor ca feude (gaj de fidelitate). Cu pământul, trece asupra proprietarului feudal dreptul regal de a ridică venitele și a lua slujbele de la supuși, întâi în proporția de $\frac{2}{3}$, la $\frac{1}{3}$ (dominus terrae — regele — luă două treimi, dominus fundi — stăpânul feudal — o treime) mai pe urmă în întregime. Prin imunitizarea feudului, proprietarul smulge la sine și toată administrația pe teritoriul moșiei sale și chiar justiția, până la „jus gladii“ (dreptul executării).

Astfel, prin transmiterea privilegiilor regale asupra proprietarului feudal, acesta ajunge singur supus direct regelui, om liber, iar fostul „popor al castrilor“, țărani, ajung șerbii domeniului feudal (tobagi).

(În locul officianților regali ai castrului, „congregația“ nobililor — liberilor — cu toate atribuțiile administrative și judecătorești; dintre funcționarii regelui rămâne numai comitele ca legătură între rege și comitatul feudal autonom).

Situația iobagilor o precizează Verböczy (Tripartitum, part. III §. 7) după răscoala lui Dozsa — astfel: „Rusticul, în afară de simbria și răsplata muncii lui, nu are nici un drept perpetuu pe pământul stăpânului său, ci întreagă proprietatea pământului aparține și revine domnului terestru“.

¹⁾ Ungurește: „vár-főispán“; numele — caș' înstulția — moștenit de la Slavi (după Timon Ákos: „Magyar jogtörténelem“).

După concepția asta de drept, țăranul trebuie să *răscumpere* cu o parte din rodul muncii sale *folosința pământului* care îl ține — și nu numai de la vasalul regelui ! Înainte de a se fi încheiat comitatul feudal, încă de pe vremea lui Sf. Ștefan, regatul ungar acceptase pretenția bisericii catolice care cerea dela lucrătorul pământului o răscumpărare (dijna) pe seama episcopilor în numele lui — Hristos, înțeles ca un fel de „dominus terrae“ cu vasali.

Resumativ, poverile iobăgești caracteristice concepției și organizației feudale, se prezentau cam astfel.

1. Două părți din zece, din toate roadele „sesiunii iobăgești“ — a bucății de pământ primite pentru lucrare în folosul său : una (dijna bisericească) pentru episcop, alta (*nona* dela Ludovic începând) pentru „dominus fundi“.

2. *Servitia* ; robot, o seamă de zile de lucru, cu plugul, carul, palma pentru cultivarea pământului domeniial neparcelat ci rezervat în folosul exclusiv al domeniului, și cărături.

3. „Fumarium“ — darea fumului, pentru casa așezată pe pământul domeniului, la care se adaugă mai târziu darea după „porta“ („porția“) pentru „mansio“ curtea și clădirile gospodăriei.

4. „Munera“ ; daruri, oferite la prilejuri serbătorești domnului de pământ „in signum domini“ în semn de recunoaștere a autorității domeniiale.

Iată ce se găsește, în organizația feudală a comitatului, în locul „moșiei“ patriarhale din „țara“ Românilor.

În locul așezămintelor judecătorești obștești ale „țării“ (diregător pur administrativ, tot al obștii, se amintește în Biharia numai crainicul) — dincolo găsim exclusiv numai organe ale domeniului. Nu poate exista nici un fel de așezământ de obște al celor neliberi.

Dupăce am reliefat particularitățile celor două organizații, să căutăm menționatele documentare despre vechile așezăminte ale Românilor din Biharia și le vom urmări cum se macină, cum vechile diregătorii își pierd treptat atribuțiile originare și se mistue cu încetul în organizația feudală.

Singurul document care ne arată clar *obștea* românească cu așezămintele ei străvechi în Biharia, este un act al episcopului orădan, Ioan Dominis, prin care se confirmă (la 1444) situația *particulară* a Românilor în cadrele domeniului episcopal, al cărui organ juridic este castelanul din Beiuș.

Pentru bunul mers — zice actul episcopului — și buna înținutială a provinciei Beiușului, pe care o consideră grănarul epis-

copiei sale, statorleşte următoarele dispoziții: Să se aleagă dintre cneji 12 jurați (aşadar: *cneji jurați*) cari, împreună cu voevodul sau cu vicevoevodul, să asculte, să desbată și să judece toate neînțelegerile dintre oameni, la locul scaunului de judecată; iar dacă unul, sau altul nu va fi mulțămît cu judecata și dreptatea ce i s'a făcut la județul juraților, poate apela la curia episcopului, în Oradea.

Autoritatea acestor jurați aleși durează 6 luni: Dela ziua de Sf. Ilie și până în ziua a opta după Bobotează. La aceste zile se va face în fiecare an alegerea acestor cneji jurați și anume: se vor alege dintre toți cneji provinciei, cu excepția celor trecuți de bătrânețe, a celor infirmi cum și a celor prea tineri — încă sub 25 de ani — și a celor cu defecte mintale.

Pentruca acești cneji jurați, instituți astfel, să aibă pe lângă povara slujbei și cinste și folos, li se iartă contribuțiile scadente în timpul slujbei (probabil „*fumalium*” și „*quingagesima*”, alternativ).

Castelanii și voevozii de Beiuș trebuie să se mulțămiască cu acele „birșaguri” cari s'au impus vinovaților de județul celor 12 jurați. Birșagurile statorite la scaunul de judecată, sau la curie, trebuie încassate în vreme de 15 zile dela judecată; ele se împart între castelan deoparte și voevodul cu oficiantul provinciei ce se cheamă *crainic*, pe de altă.

Castelanii sau vicecastelanii nu sunt îndreptățiți a lua aceste venituri direct dela cei judecați, cu defa sine putere și autoritate, ci numai prin mijlocirea menționatului voevod și crainic. Dacă însă în decurs de 15 zile voevodul sau crainicul nu li-a predat partea cuvenită, castelanul e în drept să zălogiască pentru datorie nesolvată nu direct pe cel judecat, ci pe voevodul sau crainicul răspunzător¹⁾.

Voevodul, crainicul, jurații apar aci cu atribuțiile lor străvechi nealterate, ca exponenți ai obștii românești, iar aceasta încheagată în jurul așezămintelor ei, ferite de orice amestec din afară. Castelanul, care avea în vremea aceasta atribuții de judecător domenal, împarte cu voevodul întâi și al doilea veniturile judecăților, n'are nici un amestec în treburile obștii românești, nici măcar dreptul de zălogire a datornicilor cu partea ce i se cuvine din birșaguri. Numai dreptul de apelație supune scaunul de judecată curiei.

Și în viața economică, Românii apar aci ca obștie cu *datină*, cu viață deosebită de a celorlalți supuși ai domeniului. Aceștia din

¹⁾ Bunyitay V.: „*A Nagyváradai püspökség tört.*”. Oradea, 1883. pag. 300 nota 4. La Beiuș e amintit și în 1470: Petru voevod cu toți cneji și jurații lui, făcând judecată.

urmă prestau toți deopotrivă obicinuitele poveri iobăgești „cu excepția supușilor noștri olahi, cari se deosebesc cu totul de unguri în privința prestațiilor de pământ (collecta, census sau terragium) datorite“. Ei nu plătesc dijme nici episcopului nici capitlului, nici în calitate de domn feudal nici în cea de păstor, ci dau la Rusalii cincizecimea din oi — mai târziu a zecea în seamă de cinzeciime — iar toamna la Sântă Măria mare, când coboară oile dela munte, plătesc pentru sălașul de iarnă, de fiecare sălaș (mansio“-sesiune internă, locuință, casă) o oaie; pe la Crăciun, dijmă din porci. Pe lângă aceasta: „Împreună, obștea valahilor noștri să ne dea în fiecare an un cal în semn de recunoaștere a puterii domeniiale“ (— aceasta deci ca „munera“ iar cele două dări din oi ca dijmă și „fomalium“).

În schimb li se confirmă dreptul de a dispune prin testament de avere, fie pe seama rudeniilor fie — dacă nu au — pe seama bisericii, pentru pomenirea sufletelor. Castelanii nu arc drept să-și însușiască din averea celor răposați fără urmași decât numai un junc de 3 ani.

Cnejii formează o categorie deosebită; ei dau din oi și din porci „după învoiala făcută între noi“ și afară de asta de fiecare an o jumătate de covor, un țol pentru șea și un caș fiecare „după rânduiala îndătinată“¹⁾

Obștie românească încheată, ca în țara Beiușului, nu mai apare în documente. Un act dela 1374 ne arată doi voievozi cu atribuții judecătorești restrânse asupra unor sate singuratice, la poalele munților Beliu, aproape de Crișul Alb. Voievodul Nicolae, fiul lui Vâlcan și voievodul Mihail, fiul lui Petru, cad la învoială să împartă voevodatul asupra satelor Bonești (Bonafalva-Benești?) Toplița și „Kerestienfalva“, astfel: voevodatul cu județele și cinstea îndătinată peste satul românesc Bonești se cedează voevodului Nicolae a lui Vâlcan — în Toplița, lui Mihail a lui Petru. Voevodatul satului „Kerestienfalva“ și moara ce se află aci, pe cursul râului „Hydus“ va aparține amândurora, în comun.

În cele două sate de mai sus va țineă judecată singur, fiecare în satul lui, luând fiecare birșagurile drepte și permise precum și celelalte venite îndătinate ale slujbei, iar în „Kerestienfalva“ vor sta împreună la judecată și vor împărți foloasele, ei și urmașii lor, — fără a se atinge prin aceasta drepturile și venitele rezervate episcopiei²⁾.

¹⁾ Ibidem. pag. 299 nota 1 și 300, nota 3.

²⁾ Bunyitay V. „Biharm. oláhjai“ pag. 8.

Găsim aci proprietatea unei mori (cari erau, normal, proprietatea domeniului, dar le găsim în Biharia, încă și în sect. XVIII. în proprietatea satelor), legată de slujba voevodatului, iar aceasta ereditară.

Situația aceasta privilegiată, care îi ridică deasupra obștii, ajută pe voevozii români să intre în rândul nobililor „predialiști”. De pe vremea regelui Ludovic, sistemul militar al castrelor regale e înlocuit cu sistemul banerial. Episcopul și capitul Orășii sunt obligate a duce, în caz de războiu, un baneriu — 400—500 de ostași — sub steagurile regelui. Baneriuul acesta se alcătuea din nobili cari primiau „praedium”, proprietate nobilitară, cu îndatorirea de a se prezenta oricând echipat, călare, sub steagul baneriuului; li se zicea și „nobili eclesiastici”, ostașii nobili ai bisericii

(Ve continua).

Onorată Adunare Generală,* Doamnelor și Domnilor,

În sfârșit, învingând cu ajutorul lui Dumnezeu toate piedecile ce ni-au stat în cale, iată-ne întruniți în adunarea generală pe care de mult o așteptăm, căci au reclamat-o chestiuni importante de ordin administrativ și profesional. E aceasta a zecea adunare generală dela înfăptuirea idealului național, al zecelca sobor al învățătorilor de pe aceste plăuri ce se întrunește pe pământul liber al Bihorului. Zi de praznic este aceasta pentru noi, cari ni-am dat cu prisosință tributul sufletului nostru pentru înfăptuirea idealului românesc.

Unitatea națională, înfăptuită înainte cu 10 ani de eroismul și jertfele fără seamăn ale armatei române și ale întregului popor român, nu este o operă a întâmplării, ci o încununare a străduințelor de veacuri ale unui popor, care a știut să rabde statornic și să aștepte torcând în taină și cu tenacitate firele de aur ale unui vis moștenit din neam în neam. Această visare prelungită prin veacuri a fost prologul la marea dramă, în care a sângerat un neam, pentruca din sângele lui să țâșnească biruitoare dreptatea lui, acest vis secular a fost ca și acordarea instrumentelor înainte de marea simfonie în care un neam liber a cântat cerului inzul său de slavă.

Și noi învățătorii avem mândria de a fi fost părtași și la pregătirea suflotească a unirii și la înfăptuirea ei. Învățătorul român

* Cuvântare roslită la ad. glă din 26 Oct. 1929 de dl Ion Bărbulescu, pe atunci vicepreședinte al asoc.

de pretutindeni a așteptat și a ținut trează conștiința națională în popor, învățătorul român a îngrijit sufletul românesc, ca să fie curat și fără prihană în ziua marelui praznic de sfântă împărțășanie din potirul jefei pentru ideatul național. Și când a sosit ziua cea mare a jefei și învățătorul român și-a vărsat sângele său în potirul jefei pentru unitatea națională propovăduită de el. Propovădania apostolului, el a pecelluit-o cu sângele martirului. (Muce-
nicia pentru neam a dascălului român n'a încetat, însă cu jertfa sângelui vărsat cu atâta belșug în tranșeele din cele patru vânturi ale lumii). În vreme ce alții, alte categorii de cetățeni se bucură în tihnă de binefacerile ce le imbie o viață liberă în țară liberă, învățătorul își pleacă smerit și cu resemnare capul, în un jug nou. Jugul de azi e poate mai greu decât jugul de ieri, dar ni-l va face ușor și blând, conștiința că îl purtăm doar tot pentru neam.

Acest jug nou e apostolatul unirii sufletești ca o consolidare și desăvârșire a unirii naționale, ceea ce înaintașii noștri au pregătit, ceea ce și noi am înfăptuit: România tuturor românilor, noi avem datoria, a noastră e misiunea sfântă de a o adună, de a o consolida, ca să nu fie această țară numai o noțiune geografică și politică, ci un adevăr ce trăește viu în sufletul și conștiința fiecărui român, să fie o unire de fapt în cuget și simțiri a tuturor românilor din cuprinsul pământului strămoșesc.

Apostolatul înfrățirii sufletești nu va fi ușor, căci sunt mulți oameni răi, cari în ascuns seamănă neghină în ogorul în care noi sămănim sămânța bună. Dar dacă învățătorul român a știut să apere în trecut ogorul românesc de dușmanii de totdeauna, plivind cu sânguință buruiana străină ce amenința să inventeze și să ucidă sufletul românesc, va ști și de aci înainte și cu mai mulți sorți de izbândă, să stea strajă la poarta sufletului românesc. Izbânda va fi a noastră, pentru că de azi înainte nu vom lucra răsfeți în țarini deosebite, ci toți învățătorii din cuprinsul întreg al țării vom lucra împreună în ogorul mare al întregului neam, nu despărțiți pe regiuni, ci toți împreună și solidari.

Apostolii înfăptuirii sufletești: învățătorii au dat pildă tuturor atunci, când în memorabilul congres ținut la 28 August, a. crt., în cetatea unirii: Alba-Iulia, au săvârșit actul unirii învățătorilor din întreaga țară într-o singură asociație generală.

Cuvine-se ca azi, când noi prăznuim zece ani dela înființarea secției noastre, să ne reîmprospătăm actul unirii învățătorilor dela Alba-Iulia.

„Învățătorimea din Ardeal, Crișana și Maramureș, — glăsuște mojiunea întrunită la al XI-lea congres în cetatea unificării spiri-

tuale și naționale, — hotărăște unificarea asociației lor cu asociația generală a învățătorilor. Indrumă comitetul central și consiliul general, ca în timpul cel mai scurt să ia contact cu asociația soră și să voteze un statut unic pe baza principiului descentralizării și chiverniselei proprii pe județ, regiune și țară*.

Onorată Adunare Generală!

Uniți în această organizație, zice preș. Ţoni, noi, învățătorii români de pretutindeni, dela cel mai tânăr până la cel mai bătrân, vom porni pe drumuri noi de lupte și realizări. Vom afirmă cu tărie dreptul nostru, vom concentra gândul și activitatea la crearea școlii pe care o cere dezvoltarea de azi a statului român și vom lupta ca din calea geniului nostru național să fie înlăturate cele din urmă piedeci.

Asociația generală, din care de azi înainte facem și noi parte, are un program vast, pentru înfăptuirea căruia se depun multe străduințe din partea comitetului central. Amintesc câteva puncte din acest program de muncă: Scoaterea politicii din asociație, mai bine zis *scoterea învățătorului din politica militantă* pentruca învățătorii să nu mai fie împărțiți în tabere politice, ci toți să fie strânși într'un mănunchi, în jurul asociației, care singură e îndreptătită să reprezinte și să apere interesele profesionale ale învățătorimii. Apoi înființarea de instituțiuni culturale și sociale ca: cercuri de studii, Institut de editură la București, legături internaționale cu asociațiile similare, căminuri, sanatorii, etc., iar pentru coordonarea operei de înfăptuire a acestui program se va compune un statut nou și unic și se va redactă o revistă a asociației generale.

Acesta fiind programul asociației generale, natural el este și programul asociației noastre.

Am deplină încredere că secția Bihor va ști să aducă contribuția sa morală și materială la realizarea acestui program, care străbătut fiind de principii etice, va așeza moralitatea la însăși temelii culturii naționale.

Dacă jertfa materială poate fi considerată ca mijlocul de afirmare al puterii morale, atunci noi, învățătorii bihoreni, ne putem mândri că avem această putere morală. Dovadă este „Casa Învățătorilor” ce se naște ca o mărturie a jertfei noastre și pentru care noi am dat banul văduvei din scriptură: 2½ milioane lei din leafa noastră mai mult ca mizeră... și aceasta în abia trei ani.

Ne-am impus un sacrificiu peste puterile noastre și suntem conștii că n'am fi reușit dacă sufletele înțelegătoare nu ne-ar fi sărit în ajutor.

Cuvine-se să pomenim aici danurile ce ne-au venit și să arătăm recunoștința noastră donatorilor. Statul ne-a dat 1.000.070 Lei, Comitetul Central din Cluj al asociației noastre 300.000 Lei, județul Bihor 200.000 Lei, municipiului Oradea terenul și 200.000 Lei și numeroși particulari sume diferite. Pomenim cu recunoștință ajutorul ce ne-a venit când eram în strâmtoare, din partea băncilor Românească și Bihoreana, precum și Banca Civilă de Păstrare, cari ne-au deschis cont curent și ne-a acordat împrumuturi.

Atunci, când dăm expresie convingerii și nădejdii noastre că acești binefăcători nu-și vor închide mâna în fața solicițiilor noastre până la terminarea casei învățătorilor, noi trebuie să accentuăm din nou hotărârea noastră de a da totul pentru casa noastră, căci altfel nu vom avea îndreptățirea morală să așteptăm ajutorul din afară.

În convocarea pe care a primit-o fiecare învățător, un punct important din ordinea de zi este tocmai „Casa Învățătorilor“. D-Voastră va trebui să chibzuiți și să aflați mijloacele pentru continuarea construcției, între cari cred că trebuie să figureze în chip nediscutabil jerfa noastră mai departe până la terminarea construcției, căci aceasta o cere prestigiul corpului învățătoresc din Bihor și aceasta va forma îndreptățirea așteptării noastre de a primi concursul moral și material al tuturor oamenilor de bine.

O altă chestiune care figurează în ordinea de zi este „Casa Națională“. Nu mă îndoiesc că noi, învățătorii, cari am sădit în curțile școalelor noastre stejarul unirii cu prilejul aniversării a zece ani dela unirea Ardealului cu Țara mamă, ca să fie pentru generațiile de școlari simbolul trăinicieii și dăinuirii în veci a stăpânirii românești pe aceste plaiuri, stăpânire visată de strămoși și întemeiată cu lacrimi și sânge, -- nu mă îndoiesc, că învățătorii români cari au cheltuit sănătatea și sufletul, cari au frământat cu sudoarea și sângele lor acest pământ strămoșesc și cari prin munca lor de apostoli întipăresc în sufletele generațiilor ce vor veni icoana sfântă a Țării românești, -- învățătorii vor avea încă un ban trudit de dat cu largă inimă pentru monumentul unirii, ce vrea să fie „Casa Națională“, și vor îndemna și pe alții cu fapta și statul să iure în cetatea aceasta sufletească a românismului de pe aceste meleaguri.

Când noi prăznuim începutul unei munci noi pentru Neam și Țară, gândul nostru se întoarce recunoscător și mândru spre generația bătrână de învățători, care luptă bună a luptat și a păstrat credința în idealul neamului. Ministerul școalelor prin deco-

rațiile ce le-a acordat veteranilor dascăli Vasile Sala și Gavril Dudulescu și prin adresele de mulțumire trimise altor vrednici, — a cîștit tagma noastră. Onoare și recunoștință celor ce au binemeritat dela Patrie, pentru că au fost slugi bune și credincioase.

În drumul nostru greu despiciînd întunerecul neștiinței cu luminița candelii noastre, unt delemnul trebuia înmulțit, căci besna e deasă. Candela ni s'ar strînge dacă îndrumătorii noștri oficiali precum și alți oameni de știință n'ar adăuga din untdelemnul lor la untdelemnul nostru. Recunoștința noastră organelor noastre școlare superioare precum și domnilor profesori Eugeniu Speranția, Gheorghe Sofronie și Gheorghe Bota, la luminele că:ora am aprins și aprindem mereu luminița noastră. Îi rugăm să nu fie sgîrciți cu noi nici în viitor și din belșugul untdelemnului lor să pună și în candelile noastre.

Prezența reprezentanților autorităților bisericești, militare, administrative și școlare e o încurajare pentru noi și o mărturie că munca noastră e socotită după dreptate. (Urmează apoi salutul adresat bisericilor naționale și autorităților, după care declară deschisă cea de-a zece ad. glă).

Instrucția publică în Uniunea Sovietelor Rusești.

Vecina noastră dela răsărit, de care ne desparte Nistrul, numită în urma revoluției din Oct. 1917, cu numele de Uniunea Republicilor Sovietice Ruse, este tot atât de puțin cunoscută de noi ca și centrul Africii. Aceasta din cauză că dela noi nu a putut să treacă nimeni în această țară ca să dea ochi cu realitățile de acolo și apoi să ni le comunice și nouă. Nu s'a întâmplat acelaș lucru cu străinii. Aceștia au vizitat în număr foarte mare „raiul” din partea de răsărit a Europei. Delegațiuni muncitorești, jurnaliști trimiși de marile cotidiene din apusul Europei, turiști, savanți, au vizitat Uniunea Sovietelor și aproape toți și-au scris impresiile lor asupra celor văzute acolo. Atît de mult s'a scris de către străini asupra siărilor din Rusia Sovietică, încât dacă s'ar adună toate aceste cărți s'ar formă o întreagă bibliotecă.

Unii au fost entuziasmați de realizările regimului comunist. Alții, din contră, au fost decepționați de insuportabilele condițiuni de existență care se manifestă zilnic în „Paradisul terestru al Sovietelor”. De aci s'au format în Europa două păreri asupra regimului bolșevic din Rusia. Una că Rusia este un infern, în care

viața sub toate aspectele ei este insuportabilă. Altfel, că Rusia e un rai, o țară în care lucrătorul trăiește foarte bine și unde drepturile și libertățile sunt asigurate ca nicăieri aiurea. Cea dintâi este părerea celor cari nu simpatizează cu regimul comunist, cea de a doua este părerea celor cari simpatizează cu acel regim și în special a lucrătorilor sau a celor cari, dornici de putere, vor să agite lumea din dosul problemelor muncitorești.

Și pentru că s'a constatat că „necunoașterea vecinilor, — mai ales a celor cari nu ne sunt prieteni —, este totdeauna periculoasă,” am crezut că este foarte nimerit ca în paginile revistei noastre să spunem ceva despre instrucția și educația de azi din Rusia Sovietică.

Uniunea Sovietelor Rusești se deosebește fundamental prin învățământul ei, ca și prin toate celelalte forme de viață socială față de toate țările civilizate, deoarece în orice fel de activitate, s'a rupt legătura cu trecutul. Și cum toate prefacerile noul încep cu generațiile noi, se înțelege ușor de ce conducătorii Uniunii Sovietelor și-au îndreptat atenția asupra acestor greutăți al căror suflet prezintă mai multă flexibilitate și deci se poate adapta în chip temelnic concepțiilor și spiritului comunist.

Școalele din Uniunea sovietelor sunt azi toate, fără excepție, începând de la gr. de copii și până la Universitate, în slujba comunismului, deci a partidului comunist, care formează în Rusia o minoritate, numărând abia 1.200.000 membri, din populația de 147.400.000 locuitori cât are această țară¹⁾. Astfel școala de orice grad ar fi, este înainte de toate o pepinieră a ideilor comuniste.

Școala sovietică are la bază o concepție filozofică materialistă, adică reducerea întregii lumi la materie și mișcare și astfel tăgăduirea oricărei spiritualități. Dealtfel această concepție despre lume o au toți cei nemulțumiți și desamăgiți de viață. Așa de mare e admirația pentru materialism în această țară, încât idealismul este fanatic prigunit, fiind considerat ca o „rălăcire a omeniții” sau „ultima forță a burgheziei în declin”, iar orice e de altă părere decât cea materialistă e contrarevoluționară și trebuie exterminat fără milă. Nici cărțile filozofilor idealisti; Plato, Kant, Schopenhauer, Spencer, etc. nu sunt tolerate în Rusia, Printre o circulară au fost interzise 134 cărți de acest gen de a intra în Rusia²⁾. Știind concepția filozofică a bolșevismului despre lume și viață, putem înțelege de ce se caută ca să seucidă orice per-

¹⁾ Henry Klotz La Russie des Soviets pag. 35 ed. Fournier Paris.

²⁾ I. I. Gabrea Învățământul în Rusia Sovietică pag. 31, 32, 34, 34.

siguranță și libertate. Ei voesc să înlocuiască individul cu o nouă specie de ființă umană „omul colectiv”. Pe când în Europa de vest, scopul suprem etic este formarea personalității, la bolșevici scopul suprem este pulverizarea oricărui individ în masa de oameni realizând astfel *omul de turmă*. „Omul dotat cu suflet trebuie distrus, adică să nu se mai audă de însemnătatea individualității, de posedarea bunurilor spirituale sau materiale”.

Care este atunci scopul școlii sovietice? Scopul acestei școli își păstrează două caractere: politic și utilitarist. Politic în sensul că stă necontenit în slujba realizării comunismului, după însăși mărturisirea Comisarului pentru Luminarea poporului, Lunatcharsky. Utilitarist în sensul că se orientează tineretul după trebuințele de adaptare la viața practică imediată, prin învățătura meseriilor.

Urmărind scopul de a-și crea cât mai repede cât mai mulți adepți, bolșevismul a dat, prin școală, o lovitură mortală la două instituții fundamentale: familia și biserica. Luțea la vîntuare cu care se contractează și se desface o căsătorie, a distrus familia. Consecința distrugerii familiei, care în țările civilizate formează baza educației, este că în Rusia erau în 1926, 600.000 copii abandonați. Cifra comunicată prin ziarul *L'oeuvre* din 25 Iunie 1926 de către Alexandra Rakovsky, soția ambasadorului sovietic la Paris¹⁾. Fără îndoială că această armată de copii ai așăzîmii, formează un pericol, dar în același timp și o enormă pată pentru Uniunea Sovietelor. Nici copiii adăpostiți în așa zisele „Case de copii” nu o duc mai bine. Iată cum descrie ziarul „Pravda” în numărul 149 din 1926, traiul copiilor într-o asemenea casă:

„Copiii au stat toată iarna cu picioarele goale și îmbrăcați cu haine rupte. Ei trăiesc înghesuți în camere câte doi sau trei într'un pat. Toate necesitățile naturale sunt satisfăcute chiar în camere. Lingerie care se usucă, este atârnată sus. Murdăria este îngrozitoare. Copiii nu fac nici odată baie și se spală în castroanele din care mănâncă. Ei sunt triști și deprimați”²⁾.

Astfel Rusia de azi a ajuns să fie țara celei mai mizerabile copilării.

O lovitură de distrugere, tot atât de puternică au dat-o bolșevicii bisericii, pe care ei o consideră după formula lui Lenin „opium pentru popor”. În acest scop ei au interzis în orice fel de școală, predarea oricărui învățământ religios. Pentru edificare dăm

¹⁾ I. Istrati, *La Russie Nue* pag. 21.

²⁾ H. Kolz, *En Russie des Soviets* pag. 81.

următorul fapt petrecut într-o școală primară, la care a asistat d-l Iosif Douillet, fost consul al Belgiei în Rusia timp de 30 ani, din care 9 ani sub regimul bolșevic.

„Înainte a unei mese, care ținea loc de catedră, eră un copil de 8-9 ani. El eră încadrat de doi indivizi din care unul era secretarul celei comuniste și altul învățătorul școlii. Iată dialogul pe care-l auzii :

Învățătorul : Spune-mi Ionel, te rogi tu lui D-zeu ?

Copilul : Da, camarade, mă rog lui D-zeu.

Învățătorul : Dumnezeuul tău, îți dă ceiace-i ceri ?

Copilul tace

Învățătorul : Vrei tu să încerci să ceri numai decât bunului D-zeu să ți dea pâine ? Trebuie să-ți fie foame !

Copilul : Oh ! Da ! Camarade, mi-e tare foame.

Învățătorul : Perfect. Atunci roagă-te lui D-zeu. Cine știe poate Cristos al tău îți va da pâine.

Copilul se așează în genunchi, cu oarecare ezitare, face semnul crucii cu mâna sa mică și începe a face mătânii până la pământ, cum văzuse în casa părintească.

Eră un spectacol mișcător de a vedea credința ardentă și simplă a acestui copil.

Însă corbii negri cari vegheau lângă el, începuse după câteva minute rugăciunea copilului, zicând :

Învățătorul : Ei bine Ionel, Dumnezeuul tău ți-a dat pâine ?

Copilul cu lacrimi în ochi, fără a înțelege ceiace vor dela el, însă presimțind ceva, răspunde :

— Nu, camarade, bunul D-zeu nu mi-a dat nimic.

Învățătorul, Tu vezi cine este bunul tău D-zeu. În loc de a cere un pâine, cere acest lucru camaradului comunist. Spune-i : „Dă-mi pâine camarade, dacă vrei.“ Vei vedea că îndată îți va da.

Și copilul infometat, ascultă și repetă docil :

— „Camarade, dă-mi pâine, te rog “

Comunistul : Trebuie să începi dela început așa. Dacă tu te-ai fi adresat direct mie, eu ți-aș fi dat numai decât pâine. Tu te-ai adresat bunului D-zeu. Dar l-ai văzut, tu vreodată ? Nu, pentrucă el nu există. Comunistul senase din burunarul vestonului său pâine albă și o dăte copilului care plângea¹⁾.

Întregul învățământ din Rusia Sovietică este organizat pe baza principiului de educației. Nu se face nici un fel de deosebire între băieți și fete, urmărindu-se sistematic o nivelare a sexelor, după

1) I. Douillet, Moscou sans voiles pag. 107.

cum se urmărește o nivelare a claselor. Conducătorii bolșevici fac totul pentru a înlesni întâlnirea băieților cu fetele, în serate școlărești, la care părinții și profesorii n'au dreptul să asiste *) Nu e de nici o mirare deci că educația morală în Rusia Sovietică nici nu există, elevii nerecunoscând nici o autoritate, nici a părinților, nici a profesorilor, nici a lui Dumnezeu. Din această cauză, spitalele au trebuit să facă loc unor mame neobiceiului de tinere, chiar în vârstă de 13 ani.

Școlile din Uniunea Sovietelor Rusești. Sunt împărțite astfel: Școlile de gr. I. care cuprind copii în vârstă de 9—12 ani. Cursurile durează 4 ani; școala de gr. II. care cuprinde copii în vârstă de 13—17 ani. Cursurile durează 5 ani. Aceste școlile au două cicluri: Ciclul I. de 3 ani, cuprindând copii în vârstă de 13—15 ani și ciclul II. de doi ani, frecventat de tineri de 16—17 ani.

Școala de gr. I. are scopul de a învăța pe copii să scrie, să socotească. Se mai învață și dexteritățile care le înlesnește posibilitatea de a-și orienta activitatea productivă din jurul lor. Gradul I al școlii sovietice, ar corespunde cu primele patru clase primare din organizarea școlii române.

Ciclul I din gr. II are scopul de a da o cunoaștere completă a activității productive a omului și a organizării ei, precum și a fazelor și fenomenelor naturii și a face din copii, cetățeni conștienți ai Uniunii Republicii Sovietice.

Ciclul II din gradul II are scopul de a forma din școlari creatori conștienți ai noului viefi sociale, independent de domeniul și specialitatea în care s'ar manifesta ei).

Întâiul ciclu din gr. II ar corespunde cursului supra primar al școlii române, iar tot gr. II al școlii sovietice ar corespunde școlii secundare de la noi, cu deosebire că durata școlii la noi este 11 ani (4 șc. primare și 7 șc. sec).

Paralel cu primul ciclu al gr. II există școlile pentru ucenici industriali, școlile profesionale și școlile pentru tineretul fărănesc. În fiecare din ele, durata cursurilor este de 3 ani și sunt frecventate de tinerii cari au terminat școala de bază gr. I.

În școlile de ucenici industriali se instruesc muncitori cari sunt deja în activitatea industrială și primesc un salariu. Scopul urmărit de această este crearea de muncitori calificați tehnici.

În școlile profesionale se întruiesc tineri cari încă nu sunt angajați în activitate și pregătesc în primul rând pentru industria mică.

*) I. Gabrea. Educația și inv. în Rusia Sovietică pag. 138

*) I. Gabrea Educ. și inv. în Rusia Sovietică pag. 92

Școala pentru tineretul țărănesc intenționează să fie o școală de stat, mai ridicată, cu menirea de a da o cultură generală, cunoștințe agricole și un învățământ social politic. Agricultură este axa principală a programului. Se speră că școala pentru tineretul țărănesc să devie școala tip, pentru cultura mai ridicată la țară.

În sfârșit paralel cu ciclul doi al școlii de gr. II, există școli tehnice industriale, agricole, pedagogice, de medicină, de artă, de economie politică. Cursurile durează 4 ani. Aceste școli au menirea de a pregăti, pentru activități tehnice-practice, pe tinerii cari vin din ciclul I al școlii de gr. II și din școlile tineretului țărănesc. (ar absolvenții cari au terminat atât școala de gr. I cât și ambele cicluri ale școlii de gr. II, pot trece în orice fel de școală superioară¹⁾).

Învățământul superior universitar a fost descompus în facultăți izolate și fiecare poartă numele de „școală superioară specială”. În locul facultăților de ordină sunt institutele școlare superioare, fără nici un fel de legătură între ele: școală superioară industrială, agricolă, pedagogică, de medicină, de arte, etc.²⁾

Programele învățământului superior au fost transformate complet în sensul principiilor comuniste. Pentru înscrierea în învățământul superior nu este nevoie de nici o diplomă. Este de ajuns vârsta de 16 ani împliniți, prestarea unui examen sumar din cunoștințele școlii primare și condiția de membru al partidului comunist.

O situație specială o au *facultățile de lucrători*, cari au scopul să pregătească pentru școlile superioare pe muncitorii dotați și activi cari n'au putut primi instrucție la timp. Candidații trebuie să deponă un examen sumar și trebuie să fie recomandați de organizația industrială respectivă, unde servesc 90% din cei cari frecventează aceste școli sunt comuniști.

Programul școlii Sovietice alcătuit în 1923 și care a suferit însemnate modificări în 1914 și 1927, are materia astfel împărțită încât este în strânsă legătură cu un domeniu concret de activitate. Ceiace înseamnă că nu se învață pentru a ști, ci de a face pe om capabil de o activitate pe un anumit domeniu. Prin urmare programul are un caracter profesionalist. Din program nu lipsește însă A. B. C-ul comunist, cărui i se dă o mare importanță. Din această cauză, nivelul cunoștințelor este foarte redus. După o revistă pedagogică rusească din 1926, mulți școlari din cele 3 clase superioare, 23% a, n'au putut răspunde la întrebarea la ce grad de

¹⁾ I. I. Ciabrea Educ și Inv. în Rusia Sovietică pag. 94-95

²⁾ I. I. Ciabrea Op. cit. pag. 80.

temperatură îngheață apa și cu ajutorul cărui instrument se măsoară temperatura. După cinci ani de școală, un elev consideră Africa în Uniunea Sovietică, un altul așează ochiul în cruce. După patru ani de studii, copiii nu știu să scrie și să citească bine, nu cunosc regulile elementare de aritmetică. Un elev la un examen spune că China și Persia fac parte din Uniunea Sovietică (Isveția 3 Noem. 1926). La un congres al studenților proletari s'au notat următoarele răspunsuri care denotă analfabetismul politic al studenților: Ford dictator al Spaniei, Hindenburg președinte al Internaționalei comuniste, Aristide Briand, împărat american (ziarul Troud 29 Martie 1929¹).

Iar d-l I. Douillet fiind, în misiune oficială, în comisia de ajutorare a înfrunțărilor din Rusia care fusese instituită și lucra în numele misiunii Nansen, a Sf. Scaun și a European Student Relief, spune că 75% din cererile ce-i erau adresate de studenți, erau scrise într'un stil sub mediocru și cu atâtea greșeli de ortografie încât oricine le-ar fi citit, s'ar fi îndoit dacă autorii lor sunt studenți².

Ca cineva să treacă dintr'o clasă în alta nu i se cere prea multe cunoștințe. Fără ele poate să treacă. Nu poate însă nimeni să pășească pragul clasei următoare dacă nu cunoaște destul de suficient A. B. C.-ul comunist. Se dă cazul unui student în medicină care a fost întrebat în examen: Ce fel de păr a avut Lenin și ce fel de barbă a avut Karl Marx. Nesciind să dea răspunsul că Lenin n'avea aproape păr iar Marx avea o barbă mare, studentul a trebuit să mai repete anul³.

Cu toate acuzațiile drepte pe cari bolșevicii le-au adus regimului țarist că nu s'a îngrijit de cultura poporului, totuși nici ei n'au făcut mai mult în această direcție din contră; mai puțin.

De unde la preluarea puterii de către comuniști, erau în Rusia circa 103.000 școli primare, în 1925 numărul școlilor de gr. I. era de 85.456, frecventate de 6.990.000 școlari. Astfel după cifrele statistice sovietice 60,4% din populația întregii țări este analfabetă. În câteva regiuni, procentul analfabeților se ridcă chiar la cifra înspăimântătoare de 90%. Iar în regiunea uraltului 70% din copii nu găsesc locuri în școli. Încât în Rusia Sovietică, pe care diferiți agenți propagandiști ai comunismului, vor s'o înfățișeze în toată lumea ca pe o insulă cu munte de zahăr și caramele și râuri de

¹) P. Istrale. La Russie Nue pag. 126.

²) I. Douillet. Moscou sans voiles pag. 97.

³) I. Douillet. Ibid pag. 95.

sîrop, 15 milioane de copii nu beneficiază de nici un fel de instrucție. (Pravda tinerimii comuniste din 30 Iulie 1929.)

Obligativitatea și gratuitatea nu există decât pe hîrtie. În realitate, în școalele, unde sub vechiul regim instrucția fusese gratuită, astăzi comuniștii pretind taxe, nu sub forme de taxe, ci sub pretextul de participare la refacerea imobilelor, la întreținerea și încălzirea lor. Altădată elevul primea gratuit, în școalele primare cărți, caiete, creioane, penițe. Astăzi elevii sunt constrânși să le cumpere pe cheltuiala lor. Un elev de liceu plătește 91—108 ruble pe an, față de 50 ruble cât plătea în timpul regimului țarist.¹⁾ Încât Statul Sovietic cheltuiește azi pentru fiecare elev 18 ruble, față de 30 ruble pe care le cheltuia statul țarist în 1913, pe când la Londra se cheltuiește de fiecare elev 162 ruble, iar New-York 220 ruble²⁾.

Deși Lenin a spus că „în Statul Socialist învățămîntul trebuie să stea la o înălțime pe care să n-o atingă în nici un Stat burghez”, totuși Conducătorii Sovietelor au nesocotit pe învățători și profesori înrîtăcî încât învățătorii de școale primare n'au nici leafa muncitorului din industria textilă care e cel mai prost plătit (80 ruble pe lună) ci abia 75% din plata acestuia, abia cu ceva mai mult decât jumătatea salariului de mizerie pe care-l primea în vremea țaristă. Leafa învățătorului din Rusia se ridică astăzi aproximativ la 58% din a celui italian, 44.8% din acelui francez, 24% din a celui prusian, 21.3% din a celui englez. Cu astfel de salarii, învățătorii suferă literalmente de foame, sunt lipsiți de îmbrăcăminte și încălzăminte.

Corpul didactic este pregătit astfel: învățătorii pentru cursul elementar, în școalele profesionale ale căror cursuri durează 3—4 ani, profesorii școalelor profesionale (corespunzătoare cursului secundar de la noi) în școalele pedagogice superioare timp de 3 ani, iar pentru învățămîntul superior profesorii se recrutează prin concurs, pe timp de 10 ani.

Personalul didactic se numește de o comisie centrală și poate fi mutat sau destituit oricînd de Consiliul Științific al Comisariatului Instrucțiunii³⁾

Învățămîntul din orice țară pentru a-și îndeplini menirea de plămădirea societății, trebuie să fie neutru, adică să îmbrățișeze

¹⁾ P. Istrati, *La Russie Nue* pag. 173.

²⁾ J. Douillet, *Moscou sans voles* pag. 92.

³⁾ P. Istrati, *La Russie Nue* pag. 174.

⁴⁾ I. Gabrea *Educ. și inv. în Rusia Sovietică* pag. 113.

deopotrivă, cu aceeași bună voință, pe toți tinerii, fără deosebire de clasă socială.

Învățământul sovietic se abate dela acest principiu. El nu îndeplinește o funcție socială, ci mai mult una politică, acordând preferință unei clase sociale formată din lucrători și țărani. În loc să tindă la direcționare socială într'un sens sau altul, tinde la nimicirea unor clase sociale, prin faptul că vrea să formeze cât mai mulți prozeliti pentru partidul comunist¹⁾.

În Rusia Sovietică nu se întreprinde prin Școală educația unei generații de oameni demni să stea ca popor liber, ci mai mult dresarea de agitatori Sovietici, totdeauna în sprijinul revoluției.

Conducătorii sovietici vor cu orice preț să adapteze școala la viața reală, de aici și modificarea programelor și înlăturarea oricărui învățământ abstract chiar și în Universitate. Negreșit că tendința de adaptare la viață este un deziderat scump al pedagogiei moderne. Numai că această adaptare nu trebuie să fie un scop cum este la ei, cât mai mult un punct de plecare²⁾.

Încât pedagogia bolșevică nu are o valoare originală prin care ar putea influența pedagogia din alte țări, fiindcă, ea nu conține idei mari care să încălzească și să entuziasmeze sufletele și astfel să-și recruteze imitatori. Fiind bazată pe suprimarea libertății și individualității, ea înseamnă o retrogradare a pedagogiei contemporane.

A. P. NICU
învățător Oradea

¹⁾ I. Gabrea, Op. cit. pag. 174-175.

²⁾ I. Gabrea Op. cit. pag. 181.

Codul învățământului.

II.

Aliniatul 3 art. 28 din lege: „Prefacerea amenzilor în zilele de închisoare se pronunță de judecătorul de ocol ca primă și ultimă instanță” trebuie înțeles că hotărârea judecătorului de ocol e definitivă și nesusceptibilă de vreo cale ordinară de atac. Ea este supusă recursului în casare, care pentru V. regal se judecă la tribunal, conf. art. 106 din legea jud. de ocoloale; în celelalte teritorii recursul se judecă la instanțele respective. Nici o lege nu poate ridica această cale de atac, fiind formal prevăzută în art. 103 al ultim din Constituție.

Art. 29 prevede că amenzile școlare vor fi încasate în termen de 20 zile de percepători, iar în caz că nu le încasează în termen, vor fi amendajați cu o amendă egală cu suma neincasată etc.

Este ciudată această dispozițiune ca organele școlare să exercite atribuții disciplinare asupra unor funcționari cari nu deprind de autoritatea școlară. Deasemeni, acest text de lege va face în fapt sau să nu fie aplicat, sau în caz de aplicare, întreaga amendă s'o plătească percepătorul. În fond, e f. greu ca amenda să fie încasată în termen de 20 zile. Legea a putut spune ca percepătorul să facă în 20 de zile primul act de urmărire, dar nu-i poate pune obligația de a-și încasa amenda, când legea de urmărire, prin căile de apărare pe cari le prevede și prin termenele ce sorocește, face imposibilă executarea în 20 zile.

În legătură cu art. 42 din lege și 71 din regulament: În cece privește organele pendinte de Minist. Just., amenda se va aplica de acest Minister. Organele pendinte însă de alte ministere, nu se pot amenda decât de Ministerul respectiv, ia sesizarea Minist. de Instrucție.

Leafa funcționarilor publici pedepsiți nu poate fi urmărită decât până la $\frac{1}{2}$ în conformitate cu art. 409 pr. civilă. Instanțele judecătorești au stabilit în mod constant că nu se poate urmări decât leafa de bază, nu și sporurile și accesoriile

Art 57 din lege și 96 regulament, prevăd angajarea de maștri și maestre. Legiuitorul n'a prevăzut în text care e situația în învățământ a maștrilor numiți la cursurile complimentare. În lipsă de o dispoziție specială, situația acestor maștri trebuie judecată din punct de vedere al recrutării și drepturilor lor la fel cu situația maștrilor din învățământul profesional.

În legătură cu art. 98 din regul: Dispoziția regulamentului prin care limitează la 2, numărul anilor pe care poate să-i petreacă un elev într'o clasă, este în afară de lege și constituie un

non-sens față de dispozițiile art. 6 din legea care prevede obligativitatea învățământului. Această dispoziție se poate transforma, prin reaua voință a elevului într'un mijloc de eludare a obligativității.

În legătură cu art. 104 din regulament:

Dispoziția art. 104 din regulament este în afară de lege și nu poate avea nici un fel de aplicație. Această măsură constituie o adevărată înlăturare din învățământ și o reținere de salariu ce nu se poate face pe cale de regulament. Învățătorul ce ar intra în vinile prevăzute de art. 104 din regul., poate fi îndepărtat din învățământ cu formele legale prevăzute de art. 144 din lege.

La art. 117 din regulament care se referă la înființări și desființări de posturi:

Posturile se pot înființa prin decizie ministerială, publicată în M. Ofic. Este incontestabil că dăsele se pot desființa tot prin decizie ministerială. Un învățător numit în mod legal la un post creat prin decizie ministerială, dobândește un drept de stabilitate în acel post. Atunci când acel post se desființează, învățătorul va fi mutat în alt post dela aceeași școală, dacă-i vacant sau va fi transferat în conformitate cu art. 770 din regulament.

Deși acest text este cuprins în dispozițiile tranzitorii și se pare că nu-i aplicabil decât timp de un an dela pronunțarea legii învăț. primar, totuși pentru identitate de rațiune, el trebuie aplicat în toate cazurile similare. Acest text 220, în interpretarea sa, trebuie întregit și cu dispozițiunile art. 121 din reg. statutului funcționarilor publici.

În ceea ce privește stabilitatea directorilor de școli primare (art. 70 lege și 121 din regulament).

Un director de școală primară nu este stabil și ca atare poate fi revocat din acest post fără judecată sau alte forme. Regulamentul legii învăț. de primar nu poate crea garanții de stabilitate: în cazul de față creînd dispoziții de stabilitate, trebuie înlăturat ca depășînd cadrul legii. (Cas. III. 30 dec. 1920).

2. O directoare de șc. primară nu se bucură de stabilitate: ea poate fi înlocuită din postul de directoare, deci regulamentul care pare să confere oarecare stabilitate, adaugă la textul legii. (C. Apel Iași S. II. Dec. 140 din 21 Oct. 1925).

3. Directorii de școli primare sau normale nu se bucură de stabilitate și pot fi înlocuiți oricînd fără nici o formă specială. Regulamentul care le conferă stabilitate e contrar legii și trebuie înlăturat. (Cas. III. Dec. 13 din 23 Sept. 1925)

4. Deși directorii de școli primare sau normale nu sunt stabili sau inamovibili în postul lor de directori, totuși ei nu pot fi

înlocuiți decât pentru o vină de serviciu sau pentru un interes de serviciu.

În aceste cazuri pot fi înlocuiți direct de autoritate „fără judecată,” autoritatea este însă datoră să enumere în raportul de înlocuire, fapta din care rezultă vina de serviciu sau interesul de serviciu. Nu este suficient ca în raportul de înlocuire să se spună că interesul serviciului cere înlocuirea sau că-i vinovat de un anumit fapt, calificat de autoritate. Este necesar ca în acest raport să se arate în mod precis care-i interesul de serviciu pentru care este înlocuit funcționarul sau care-i vina de serviciu și faptele din care rezultă. Autoritatea publică este datoră să dea motivele determinante ale înlocuirii; aceste motive pot fi cercetate în contenciosul adi-tiv din punct de vedere al realității lor și chiar din punct de vedere al legalității. Nu orice motiv de autoritate poate duce la înlocuirea unui funcționar, ci motivul trebuie să fie scris și determinant, în sensul legii.

Toate înlocuirile de directori de școală făcute fără paza acestor forme, pot fi atacate în termen de 30 de zile cu acțiune în contencios.

5. Obligația autorității de a arăta motivele pentru care înlocuiește pe un director rezultă din însăși caracterul funcției publice. Numirea într-o funcție publică se face pe baza unui statut legal, în cazul de față legea de organizare a învăț primar. Când cineva este numit director al unei școli, înseamnă că a întrunit toate condițiile cerute de lege și că a fost necesară numirea pentru bună funcționare a serviciului public. Autoritatea este obligată să arate motivele pentru acest funcționar nu mai este necesar serviciului public.

6. Directorii de școli fiind funcționari amovibili, pot fi înlocuiți din funcție fără să fie nevoie de anumite formalități cerute pentru înlocuirea funcționarilor inamovibili. Ei însă nu pot fi înlocuiți decât pentru o vină de serviciu, care trebuie arătată de autoritate. (C. Apel Timișoara Dos N. 4121 din 10 Febr. 1928).

7. Motivele date de o autoritate publică atunci, când refuză o cerere sau când face un act administrativ, pot fi cercetate în instanța de contencios din punct de vedere al legalității lor. (Cas. III, - după divergență — 9 Febr. 1927.)

8. Având în vedere că conform sișării de fapt expuse de părți, calitatea reclamantului de învăț. dir. tit. la șc. prim. din Hia, nu se contestă, că în această calitate a funcționat mai mult de 5 ani, ceea ce deasemenea nu se contestă; rămâne de examinat dacă de-

ciziona atacată, prin care reclamantul a fost desărcinat din postul de director, a adus vre-o vătămare drepturilor sale și dacă această decizie s'a dat cu respectarea legii și regul. respective în vigoare. Reclamantul ca învățător director fit pe lângă prest-giul moral ce decurge dintr'o asemenea distincție ce se acordă învățătorilor cari îndeplinesc anumite condițiuni de capacitate și vechime, prevăzute de art. 121 din regul. legii înv. primar, se mai bucură în această calitate și de unele avantagii materiale speciale, ca locuință, încălzit, luni at. deci vătămarea suferită în urma actului ad-tiv atacat este neîndoelnică.

În ce privește drepturile pretinse de reclamant și violarea dispoziț. legate cu care s'a adus deciziunea atacată, având în vedere că reclamantul în calitate de învățător, dir. cu o vechime mai mare de 5 ani, fiind considerat funcționar public definitiv, conf. art. 64 din legea statului funcționarilor publici, se bucură de stabilitatea prevăzută de art. 7 din acea lege, neputând fi transferat, pedepsit sau înlocuit decât în condițiunile prevăzute de condițiunile corpului din care face parte.

Având în vedere că deși legea de organizare a înv. primar n'are nici o dispozițiune nici la cazurile când postul de director se pierde, credem însă că pe baza aceasta nu se poate condece că postul de director este lipsit de orice stabilitate și că Ministerul poate schimba pe titular fără nici o motivare. Că postul de director are caracter de stabilitate, rezuită din economia legii în primar care prin art. 231 a prevăzut că un regulament va hotărî amănunțit punerea ei în aplicare, iar art. 121 din reg. întocmit conf. acestei dispozițiuni, determină pe deoparte cari sunt condițiunile pe cari trebuie să le îndeplinească un candidat la o direcție vacantă și pe cari Ministerul trebuie să le aibă în vedere la numire, iar pe dealtă parte cazurile când o direcție se pierde de titularul ei, devenind astfel vacant postul și deschizându-se prin aceasta dreptul pentru Minister de a aviza la o nouă numire: iar împrejurarea că dispoziț. art. 121 din regulament nu sunt prevăzute și în legea respectivă, nu poate înălțura aplicarea lor, întrucât nu există în lege o dispoziție contrară, ci din contră, art. 121 din regulament e în armonie cu principiile din legea statului funcționarilor publici, cari prevede pentru toți funcționarii publici definitivi stabilitatea în funcțiuni, astfel că nu se poate spune că regul. în chestiune a modificat sau adăugat la lege, ci numai a dezvoltat și precizat principiile ei pentru a face posibilă punerea ei în aplicare.

În consecință, întrucât conf. art. 121 din regul. citat mai sus, direcțiunea unei școli primare se pierde numai în 2 cazuri și anume:

pentru un concediu mai mare de 6 luni sau în urma aplicării unei pedepse mai mari decât amendă, iar în speță nici unul din aceste 2 cazuri nu se constată și nu s'a invocat de reprezentantul Ministeriului: ca legitimare a înlocuirii reclamantului din postul de director, hotărârea aceasta a Ministerului fiind lipsită de orice bază legală, cererea reclamantului pentru anularea ei a trebuit admisă și obligat Ministerul părât la suportarea cheltuielilor de judecată, stabilite pe baza tarifului advocației minimal. (C. Apel Timișoara Dec. N. 3684 din 24 XI. 1927)

9 Deși în lege nu se prevede nici o garanție pentru directorii de școli primare, totuși regulamentul arată că sunt cazurile în care se poate pierde postul de director. Nici un director legal numit, nu poate fi înlocuit din direcție decât pentru cazurile prevăzute de art. 121 din regulament.

Regulamentul nu poate fi înlăturat pe motiv că ar depăși textul legii; el este un regulament de ad-ție care vine să completeze textul unei legi și care face astfel parte integrantă din lege. În orice caz nu autoritatea care a edictat acest regulament poate cere nerespectarea lui. Aceasta poate constitui cel mai flagrant exemplu de nerespect al legilor. Singur particularul care ar fi lezat printr'un regulament de ad-ție, ar putea cere înlăturarea lui pe motiv că depășește textul legii. Autoritatea publică are drept să modifice sau să anuleze ori când un regulament pe care l-ar socoti nelegal; nu-i poate însă refuza aplicarea atâta vreme cât nu-i abrogat.

Delimitarea puterii reglementare nu se poate face decât într'un chip aproximativ, pentru că legea nu conține o determinare precisă, pentru că de altă parte, nu există distincție între materiile care, prin natura lor, ar trebui să fie obiectul, unele ale legii, altele ale regulamentului, pentru că în sfârșit, domeniul puterii reglementare a variat în mod constant, cedând legii sau impietând asupra ei, după tendințele regimurilor politice.

10. Legea școlilor din 1924 a desființat calea ordonanței prezidențiale, atunci când se reclamă evacuarea pe baza unui text din această lege, menținând-o numai în cazul art. 34. O directorie de școală înlocuită din direcție, nu poate fi evocată pe această cale (Trib. Ilfov. S. I 8 Iun. 1926).

10. Diurna directorilor face parte integrantă din leafă. Prin urmare, în caz de deces al unui director, diurna sa urtează a fi calculată atât la ajutorul de înmormântare prevăzut de art. 45 din Regul. Stat. funcționarilor publici, cât și la leafa pe 6 luni, prevăzută la art. 160 din legea înv. primar.

11 Un director de școală primară nu poate fi evacuat din locuință atunci când pierde direcția, decât la cererea Ministerului Primăriile deși sunt proprietarele imobilelor în care sunt instalate școlile, nu pot exercita acțiunea în evacuare deoarece folosința imobilelor și dreptul disciplinar asupra învățătorilor aparține Ministerului de Instrucțiune

La art. 122 R. Situația maestrelor din învățămînt primar, plătite de stat sau de comitetele școlare, nefiind prevăzută în această lege, se va stabili după legea învățămîntului profesional

În legătură cu art. 125 din Regulamentul Terenurile cu cari sunt înproprietărite școlile primare, nu sunt proprietatea absolută și exclusivă a unei școli primare. Proprietarul acestor terenuri este comuna, iar folosința exclusivă o are Ministerul Instr. prin școala respectivă

Când într-o comună sunt mai multe școli primare, Ministerul poate repartiza terenurile afectate pentru grădini școlare între toate școlile din comună, așa cum crede că cer mai bine interesele învățămîntului, fără ca vreuna din școli să poată pretinde vreun drept de proprietate absolută sau chiar folosință asupra acestor pămînturi.

O școală poate să pretindă dreptul de proprietate exclusivă asupra unui teren de grădină numai în ipoteza când acest teren a intrat din proprietate particulară în proprietatea școlii printr'un act de donație, cumpărare sau dispoziție testamentară etc.

În legătură cu art. 128 din regulament. Terenurile cu cari au fost înproprietărite școlile prin legi, nu le aparține școlilor în nume propriu. Aceste terenuri au fost scoase de stat din patrimoniul său și date primăriilor pentru a fi puse la dispoziția școlilor. Dacă la data înproprietăririi, în comună există numai o singură școală, nu se poate pretinde că terenul dat primăriei pentru școala din comună, ar aparține numai acelei școli. De acest teren, care a fost repartizat de stat pentru necesitățile școlii din comună, trebuie să profite tot ce este șc. primară în comună.

Deși prin legea de înproprietărire din 1921 s'au înproprietărit școlile în nume propriu, capabile să dobîndească proprietatea prin comitetele școlare, totuși nu e o înproprietărire propriuzisă, deoarece școlile nu și-au plătit aceste terenuri, ci de-o simplă afectare a folosinței unui bun al statului în vederea funcționării unui serviciu public. Astfel fiind, Ministerul Instr. poate să repartizeze acest teren și pentru o școală ce s'a creat posterior înproprietăririi.

În legătură cu art. 96 din lege : Pedepsa nu poate fi mărită sau micșorată pe cale de regulament; singur legiuitorul are acest drept și puterea executivă nu se poate substitui puterii legiuitoare.

Dispozițiile art. 26—28 din lege sunt în contradicție cu dispozițiunile art. 28 din legea de urmărire, care prevede cu totul alte termene și modalități decât cele specificate în legea inv. primar. În fața acestei situații, trebuie admis că singurul text valabil este acel din legea de urmărire și nu cel din legea inv. primar, referitor la modul de încasare a amenzilor.

* * *

Nu se poate ca cei cari m'au urmărit cu atențiune până aci, să nu-și pună o firească întrebare. Cum e posibil ca o legiuire să prezintă atâtea confuzii, încât nu numai profanii în încălcitele chestiuni de drept să rămână dezorientați în fața textului legii inv. primar, dar chiar oamenii de drept, ale căror subtilități de interpretare sunt puse la grele încercări, să fie nevoiți să spună că „s'au silit ca la lumina jurisprudenței, a practicei și a interpretării pe care au putut-o da, să înlăture toate punctele de contradicție, care mergeau uneori până la a face inaplicabilă legea și să dea o interpretare de așa natură, ca să pună în armonie textul cu spiritul legii, făcând posibilă aplicarea ei.” Răspunsul nu poate fi decât unul singur: Legiuirile noastre suferă de graba întocmirii lor. Și cel mai eclatant exemplu îl avem în faptul că regulamentul legii nici n'a mai fost trimis pe la „Consiliul legislativ” pentru punere la punct cu prevederile legii. Numai în cele câteva pagini de până acum, se vede cum deseori contradicciunile nu țin seamă de regulamentul legii pentru că el „depășește și adaugă la lege”. Dece nu l-a trecut Ministerul prin consiliul de advocați pe care-i are și să dea un lucru perfect, pe cât omeneste este posibil? Pentru ca să suferim noi și instituția pe care o reprezentăm.

Dar lipsa aceasta de precizie, nu este ea oare voită? Nu sunt acestea porțile deschise prin care se vântură toată debandada din viața noastră dăscălească? Înclin a crede că scăpările acestea din vedere, lipsurile acestea, sunt voite, pentru a eluda legea, chiar acei ce au făcut-o. N'ași vrea să-ni ridic pe nimeni în cap, dar nu poți să nu relevezi aceste lucruri. Revolta care te cuprinde pe tine biet dascăl din cine știe ce colț de țară, când vezi că legea se interpretează la Timișoara într'un fel, și la București în alt fel (vezi cazul dir. de școli ș. a.) să fie pentru cei în drept o mustrare și o avertizare. Voia continuă.

C. B.

Tablou

de posturile vacante în învățământul primar rural.

Almașul Mare p. 2 f. Almașul Mic p. 1 b. Almaș Sălard p. 1 b. Ant p. 1 f. Ateaș p. 2 f. Aușeu p. 1 b. Băleni p. 1 b. Bărzești p. 1 b. Batâr p. 1 b. Batâr p. 2 f. Batâr p. 3 b. Belegeni p. 1 b. Beznea p. 2 f. Beznea p. 3 amb. b. Bochia p. 1 b. Borozel p. 1 b. Brădet p. 1 b. Briheni p. 1 b. Broaște p. 1 b. Budoiu p. 1 b. Budoiu Fabrică p. 1 b. Budureasa p. 1 b. Budureasa p. 2 f. Bulz p. 1 b. Bulz p. 3 b. Bulz p. 4 b. Celariu p. 1 b. Cihelii p. 1 b. Ciocoala p. 1 b. Ciunțești p. 1 b. Ciumeghiu p. 4 f. Ciutelce p. 1 b. Căpâlna p. 1 b. Căbești p. 1 b. Căbești p. 2 f. Călugări p. 1 b. Cărăsău p. 1 b. Cărpinet p. 1 b. Cămp p. 1 b. Cămpanii de sus p. 1 b. Cârpeștii mici p. 1 b. Cârpeștii mari p. 1 b. Cheriu p. 2 f. Cheresig p. 3 f. Cheșa p. 4 f. Cheș p. 1 b. Chișlaca p. 2 f. Cociuba mică p. 1 b. Copăcel p. 1 b. Cristur p. 2 b. Criștiorul de sus p. 1 b. Cucuceni p. 1 b. Curățele p. 1 b. Cuzap p. 2 f. Chistag p. 2 f. Clif p. 1 b. Derna p. 1 b. Dijir p. 1 b. Dobrești p. 1 b. Dobrești p. 2 f. Drăgănești p. 1 b. Drăgești p. 1 b. Drăgoteni p. 1 b. Dumbrăvița mică p. 1 b. Episcopia Bihor p. 2 f. Fănațe p. 1 b. Fășca p. 2 f. Feneriș p. 1 b. Finiș p. 2 f. Fiziș p. 1 b. Gălișeni p. 1 b. Ghelea p. 1 b. Josani Gurbesți p. 1 b. Girișul negru p. 2 f. Girișul negru p. 3 b. Hidișelul de sus p. 1 b. Hinchiriș p. 2 f. Hodișel p. 1 b. Hodoș p. 2 f. Homorogul român p. 4 f. Hotărel p. 1 b. Husasăul de Criș p. 1 b. Husasăul de Criș p. 2 f. Husasăul de Tinca p. 3 b. Ineu p. 3 b. Ineu p. 4 f. Janca p. 1 b. Jencești p. 1 b. Juoniș p. 1 b. Lazari Beiuș p. 1 b. Lăzăreni p. 2 f. Lorău p. 1 b. Luncoșoara p. 1 b. Luncoșoara p. 2 f. Luncoșoara p. 3 b. Mădăras p. 3 b. Miheleu p. 1 b. Nermiș p. 1 b. Nimăești p. 1 b. Oicea p. 2 f. Orvișele p. 1 b. Păulești p. 2 f. Peșteș p. 2 f. Petroleni p. 1 b. Petroasa p. 1 b. Poiana p. 1 b. Pocola p. 1 b. Poentii de sus p. 1 b. Pomezou p. 1 b. Popești p. 2 f. Prisaca p. 1 b. Remetea p. 2 f. Roșia p. 1 b. Roșia p. 2 f. Roșia p. 4 b. Roit p. 3 b. Remetei Poiana p. 1 b. Saca p. 1 b. Sănnicolaul român p. 1 b. Sănnicolaul român p. 2 f. Sănnicolaul român p. 3 b. Sănnicolaul român p. 5 f. Sănnicolaul român p. 6 f. Sănnicolaul român p. 8 f. Sămbăta p. 1 f. Săldăbaj Bărcău p. 1 f. Sacalasăul vechiu p. 1 f. Sănnicolaul de m. p. 1 f. Sântimreu p. 1 b. Săcădat p. 3 b. Sărând p. 2 f. Șauaieu p. 1 b. Sârbești p. 1 b. Seliște de Beiuș p. 1 b. Seliște Vașcău p. 1 b. Sitani p. 1 b. Sighiștel p. 1 b. Șoimi p. 1 b. Sinteu p. 1

b. Sohodol p. 1 b. Sunciuș Beiuș p. 2 b. Susag p. 1 c. Suptac Barcău p. 2 f. Surduc p. 1 b. Suștiu p. 1 b. Suptac p. 1 b. Suptac Tinca p. 2 f. Sudrij sat p. 1 c. Stoinesti p. 1 b. Spinuș Ceica p. 1 b. Săucani p. 1 b.

Tinăud p. 1 b. Talpe p. 1 b. Tărcălța p. 1 b. Tălmăciu p. 1 b. Tășad p. 2 f. Tămașda p. 3 f. Teleac p. 1 b. Telechiu p. 2 f. Topești p. 1 b. Toboliu p. 2 f. Tulca p. 1 b. Tulca p. 3 b. Tulca p. 4 b. Tulca p. 3 f. Tileagd p. 3 b.

Ursad p. 1 b. Urviș Beliu p. 1 b. Urviș Beiuș p. 1 b. Valea mare de codru p. 1 b. Valea neagră de jos p. 1 b. Valea neagră de sus p. 1 b. Vărășeni p. 1 b. Văleni Pomezou p. 1 b. Văleni de Beiuș p. 1 b. Vărzari p. 1 b. Vașcău p. 3 b. Vintire p. 1 b. Vintire p. 3 b. Băița p. 1 f. Aleșd p. 1 f. Aleșd p. 2 f. Biharea p. 1 f. Borod p. 1 f. Cluștag p. 1 f. Episcopia Bihor p. 1 f. Sântăul Mare p. 1 f. Săcădat p. 1 .. Tinca p. 2 f. Telechiu p. 1 f. Beiuș p. 4 f. Beiuș p. 5 b. Beiuș p. 1 f. Beiuș p. 2 f. Oradea Nr. VII p. 2 f. Oradea Nr. X p. 2 f. Oradea Nr. IV p. 2 f. Săntoua Nr. I p. 2 f.

PARTEA OFICIALĂ

BCU Cluj / Central University Library Cluj
No. 11--930.

Vă comunicăm în copie ordinul No. 620/930 al On. Minister al Instrucțiunii Publice precum urmează :

Domnule Revizor,

Prin circulări anterioare v'am atras atențiunea că aplicarea amenzilor școlare la învățământul primar să nu se întrebuițeze ca mijloc de constrângere de a aduce copii la școală decât numai în cazuri extreme, de rea voință din partea părinților și numai după ce toate celelalte mijloace au fost întrebuițate ca chemări, indemnuri, sfaturi, avertizări de amendă, etc.

Cu toate dispozițiile date ni se semnalează totuși că sunt învățători cari dau impresia că utilizează aplicarea amenzilor cu rea credință ca prim și ultim mijloc de constrângere pentru aducerea copiilor la școală, iritând prin aceasta spiritele și provocând dușmăni în privința școlii.

Vă atragem din nou atențiunea și vă rugăm să puneți în vedere învățătorilor, ca aplicarea amenzilor școlare conform legii obligativității învățământului, să nu se întrebuițeze ca mijloc de constrângere de cât după ce toate celelalte mijloace au fost epuizate. Urmăriți de aproape executarea acestor măsuri, cum și aceea dată prin circulara No. 175949 din 12 Decembrie 1939, relativă la frecvența elevilor și elevelor dela cursurile complementare

Oradea, la 30 Ianuarie 1930

Dreptul Naționalităților în Doctrina Wilsoniană și în Pactul Societății Națiunilor.

de Prof. Dr. G. SOFRONIE
de la Facultatea Juridică din Oradea.

Triumful principiului naționalităților, consacrat prin ultimele tratate de pace, a acreditat concepția, — mai veche de altfel ca formulare doctrinară, — că substanța vie, principiul însuși al Statului, îl formează *națiunea*. Locul pe care ea îl ocupă astăzi în noul drept internațional este sporit, și o accentuată tendință se observă ca ea să devină un *subiect*, în această disciplină juridică.

La formațiunea sau întregirea Statelor, așa cum tratatele de pace din 1919—20 le-a consacrat, s'a aplicat *teoria naționalităților*. Dar necesități de ordin economic sau strategic nu au permis întotdeauna ca frontierele politice să urmeze cu exactitate, pe acele ale *naționalităților*, adică ale grupurilor legate prin unitatea de rasă, de religie sau de limbă, elemente naturale dacă nu absolut necesare, aceluși consimțământ tacit de a trăi în comun și de a continua în viitor viața comună, care constituie baza *conștiinței politice comune*. Consecința a fost aplicarea, în ultimele tratate de pace, a principiului naționalităților sub forma sa nu absolută ci *relativă* care permite în interesul superior al securității și viabilității Statelor, chiar înglobarea unui teritoriu locuit de un element străin. Această imperioasă realitate a împus autorilor tratatelor din 1919—20, luarea de măsuri spre a se garanta situația juridică și egalitatea grupurilor *minoritare* față de națiunea dominantă, în cadrele teritoriale ale Statelor *nou create*, (prin aplicarea formei *active*¹⁾ a teoriei naționalităților) sau *întregite* (prin aplicarea formei *pasive*²⁾ a teoriei naționalităților). Chiar dacă ar fi lipsit

1) Ea cere cinci condiții necesare: a) Dorința de autonomie a populației. b) Formațiunea istorică distinctă. c) Capacitatea de guvernare. d) Existența unei populații, a unei bogății economice și a unui teritoriu destul de întins. e) Suficiență culturală științifică.

2) Ea cere existența unei dorințe manifeste de atașare la patria mamă. vezi B. Lavergne. *Le Principe des Nationalités et les Guerres*. Paris 1921. (pag. 17—38).

acțiunea evrească din preajma Conferinței de Pace, așa cum o arată lucrările preparatorii, elaborarea a ceea ce se numește *Tratatul Minorităților*, ar fi fost determinată de ideile călăuzitoare ale Conferinței — „*ideile wilsoniene*” — și de conformarea cu consecințele ce izvoresc în mod natural, din aplicațiunea principiului naționalităților.

Pentru că dreptul unei națiuni de a fi independentă, sau dreptul unei părți din națiune de a fi atașată unei colectivități politice de acelaș caracter național, ca și dreptul unei minorități naționale la protecțiunea internațională sunt aplicațiuni diferite ale aceluiaș principiu: al naționalităților. În prima ipoteză, acest principiu constituie o soluțiune *teritorială*, în a doua ipoteză el constituie o soluțiune *personală*.

* * *

Rațional și echitabil din punct de vedere juridic, — pentru că principiul de protecțiune a minorităților departe de a opune o categorie de persoane propriului lor Stat, are în vedere de a concilia interesele respective, îndepărtând cauzele de conflicte și asigurând o soluție echitabilă a diferendelor, care pot să se nască. — concretizarea acestui principiu în noul angajamente internaționale, a dus la o situație de *neegalitate și inechitate internațională*. Și aceasta pentru că s'au impus îndatoriri determinate către: a) *locuitorii*, b) *supușii (ressortissants)* și c) *persoanele aparținând minorităților*, numai unor State din comunitatea internațională.

Printre aceste State, unele (Austria, Ungaria, Bulgaria, Turcia) erau foști adversari ai Aliaților în războiul mondial, iar altele fuseseră create sau întregite teritorialicește în urma acestui războiu. (Polonia, Cehoslovacia, România, Jugoslavia, Grecia, Armenia). S'a creat astfel, din acest punct de vedere, o inegalitate juridică în sânul comunității internaționale. Concepția autorilor tratatelor, concretizată în celebra scrisoare din 24 Iunie 1919 a lui Clemenceau către Paderevski, — care constituie de fapt o prefață și introducere la tratatele minorităților, — ca și ulterioarele încercări de justificare a inegalității consacrate, sunt criticabile din punctul de vedere al principiilor dreptului internațional. S'au putut astfel aduce obiecțiuni serioase noului regim de protecțiune a minorităților, și

s'au putut înregistra justificabile rezistențe din partea Statelor interesate, contra oricărei interpretări extensive a clauzelor de protecțiune; cecace în ultima analiză poate duce la rezultate diametral opuse, acelor urmărite de către autorii tratatelor. Iar din garanția internațională constituită, prin dreptul de control al Societății Națiunilor, s'a formula principala critică, care constă în consacrarea unei inegalități între Statele controlate și cele necontrolate din care isvorește un *privilegiu*, contrar principiilor de drept internațional, *pentru minoritățile din Statele controlate, dându-le un mijloc de recurs, de care minoritățile Statelor necontrolate nu dispun.* (G. Scelle).

Conceput ca un *minimum*^{* * *} juridic, prescris unor guverne în raporturile cu locuitorii, cetățenii și minoritățile Statelor lor, actualul regim de protecțiune a minorităților este deci departe de a fi necriticabil; dar el este în acelaș timp susceptibil de *ameliorare* și de *generalizare*. Constituind una dintre cele mai de actualitate probleme juridice, regulele sale se prezintă ca o *limitare* a suveranității *absolute* a Statelor interesate, în nuntă unui drept care nu mai este dreptul internațional, pentru că el nu reglementează relațiunile dintre aceste State, ci a, unui adevărat drept uman, pentru că stipulează Statelor îndatoriri către proprii lor supuși. (A. Mandelstam). Este un regim, care prin principiile sale, justifică concepția formulată odinioară de Pillet și acum recent de Jitta — că dreptul internațional trebuie considerat din punctul de vedere al unei comunități juridice mai mari decât o națiune, comunitate care, în accețiunea sa cea mai largă, cuprinde speța umană.

^{* * *}
Analiza juridică a noului regim de protecțiune a minorităților, așa cum el a fost instituit prin diferitele angajamente internaționale, va constitui preocuparea noastră în paginile ce urmează, în convingerea că prin aceasta se poate aduce și o contribuție la înțelegerea noului drept internațional. Aceasta analiză, în lumina experienței izvorite din aplicarea sistemului de protecțiune și a succesivelor modificări *extensive* de procedură, ne va putea permite, în-trevederea evoluției actualului regim de protecțiune, în viitor.

Problemă de vie actualitate pentru Europa de după războiu, ea interesează deopotrivă și Statul Român, care în actualul său cadru teritorial, are minorități ce se bucură de regimul de protecțiune, în vigoare.

Având ca substrat o veche și nesoluționată problemă a naționalităților, războiul mondial a adus formularea și recunoașterea prin numeroase declarații, făcute în numele Puterilor Aliate și Asociate, a *dreptului naționalităților*. Astfel încă la 30 Dec. 1916, în nota adresată Puterilor inamice, Aliații afirmau că „*nu există năce posibilă, atât timp cât nu va fi asigurată repararea drepturilor și libertăților încălcate, recunoașterea principiului naționalităților și libera existență a Statelor mici*”. Deasemeni în nota lor din 12 Ianuarie 1917, către Președintele Wilson — care, conform stipulației din Convenția de la Haga pentru *reglementarea pacifică a diferendelor internaționale*¹⁾ intervenise pe lângă Aliați spre a-i comunica scopurile lor de războiu — aceștia declarau că urmăresc: „*reorganizarea Europei, garantată printr-un regim stabil și fondat atât pe respectul naționalităților și pe dreptul la deplină securitate și la libertatea de dezvoltare economică, pe care o posedă toate popoarele, mici și mari, cât și pe convențiunile teritoriale și reglementări internaționale, proprii ideii a garanța frontierele terestre și maritime, contra atacurilor nejustificate*”.

Și declarațiile Guvernului provizoriu rus din 9 Aprilie și din 18 Maiu 1917, recunosc dreptul de autodeterminare a popoarelor. Consecvenți acestor noi principii, adoptate cu idei călăuzitoare, Aliații procedară la recunoașterea, în timpul războiului chiar, a *națiunilor poloneză*²⁾ și *echoslovacă*.³⁾ Pătrunse astfel în dreptul internațional un nou fel de *recunoaștere*, aceea ca *națiune* (contestată de astfel de uniți autori de ex. Prof. Basdevant).

Din repetatele declarații, reiese că Aliații — conformându-se desideratelor naționale, pătrunse de mult timp în conștiința universală, înțelegeau să pregătească opinia publică mondială, asupra caracterelor esențiale ale viitoarei ordini internaționale, dacă, cum sperau, ideea de *drept* pe care o invocau, va triumfa

1) Art. 3 „Les Puissances étrangères au conflit, ont le droit de proposer leurs bons offices et leurs médiations, même pendant la durée des hostilités. L'existence de ce droit ne peut en aucun cas être considérée par telle ou telle Puissance belligérante comme un acte inamicale.”

2) Asupra acestei chestiuni de văzut J. Blochiszewski. La Restauration de la Pologne et la Diplomatie Européenne (Revue Générale de Droit International Public 2 serie n. 1924 pag. 124 și urm.).

3) A. Holba. La République Tchéco-Slovaque et le Droit International (Revue générale de Droit International Public. 2. Serie a. 1922. t. IV. p. 388 - 391).

asupra *forței*, care provocase războiul. Era în aceste declarații o formulare oficială și publică a scopurilor de războiu, ceea ce — dat fiind că se întâmpla pentru prima dată — constituie o revoluție în istoria diplomatică a Europei.

*

Dar aceste scopuri au fost cu energie și claritate precizate în declarațiile lui Wilson, Președintele Statelor-Unite, care intervenă în războiu atât pentru că legea de neînfrânt a interdependenței internaționale o cerea, cât și pentru a contribui la triumful ideii de drept. Declarațiile wilsoniene au devenit, ca urmare, expresiunea oficială a unei doctrine, adoptată de către toate Puterile beligerante. Chiar Austro-Ungaria și Germania, — țări în care teoria naționalităților luase un aspect periculos păcii internaționale, prin cultivarea exagerată a elementului fundamental, dar neștiințific, de *rasă*, — au adoptat doctrina wilsoniană¹⁾. Iar câteva zile mai târziu, Aliații declarau că înțeleg să încheie pacea cu Germania, conform „condițiilor puse în adresa Președintelui către Congres, la 8 Ianuarie 1918 și după principiile enunțate în declarațiile ulterioare.”²⁾

Dacă deci ideile fundamentale ale declarațiilor wilsoniene, constituiesc principiile care vor călăuzi opera Conferinței de Pace — modificate evident în parte prin antagonismul dintre principii și realități, — înțelegerea acestei opere, ne impune precizarea caracteristicilor a ceea ce se numește *doctrina wilsoniană*. Se admite, în-deobște,³⁾ că ideea cardinală a acestei doctrine, este *limitarea suveranității Statului prin dreptul superior al umanității*. Această limitare accentuată de altfel încă din a doua jumătate a sec. XIX-lea prin marea număr de angajamente internaționale și recunoscută și deoparte dintre doctrinarii de drept internațional — este concepută, ca atingând Statul, atât în domeniul politicii sale externe, a relațiilor internaționale deci, cât și în domeniul său interior. În acest sens, Președintele declarase la 9 Ianuarie 1917, Rusiei Noi, că America luptă „pentru eliberarea popoarelor, oricare ar fi ele, de sub agresiunea forței autoerate.” Iar mai târziu, la 4 Iulie 1918, în discursul pronunțat la Mont-Wernon, accentuând asupra acestei idei, preconiza „distrugerea oricărei puteri

1) Notele din 12 și 17 Oct. 1918.

2) Nota lui Lansing către Suțer, Ministrul Elveției la Washington, din 6 Noembrie 1918.

3) A. Madelstam. Mémoire sur la délimitation des droits de l'Etat et de la Nation d'après la doctrine du Président Wilson, Paris 1919, pag. 5. și urm.

arbitrare, în orice loc ar fi, care ar putea, izolat, secret și prin propria sa voință, să tulbure pacea lumii" (Art. 1.).

Și preconizând remediul într-o consolidare a organizației internaționale și în edificarea păcii pe baza principiilor, ce pătrunseseră în conștiința universală, cerea: „stabilirea unei organizații a păcii, care va da certitudinea, că puterea combinată a națiunilor va împiedeca orice împietare asupra dreptului". (Art. 4.).

Din acest principiu atât de energic formulat, rezultă, ca un corolar, — și aceasta este a doua caracteristică a doctrinei wilsoniene, — *garantarea dreptului naționalităților* contra oricărei atingeri din partea Statelor.

O garantare care nu ar putea merge, decât în teorie, până la recunoașterea *dreptului pentru orice popor de a-și alege suveranitatea sub care el este chemat să trăiască*, (discurs din 27 Mai 1916), pentru că în acest caz s'ar justifica critica adusă principiului naționalităților, că el ar tinde la lărmășițarea suveranității și ar duce la anarhia internațională (Pierre de Roquette—Buisson, Le Fur, etc.); ci o garantare care să asigure un minimum de drepturi fiecărei naționalități: „o asigurare inviolabilă a existenței, a culturii și a dezvoltării sociale și industriale, pentru toate popoarele care au trăit până acum sub dominația unor guverne, atașate unei credințe și unor scopuri politice în opoziție cu ale lor proprii." După cum se vede, acest *minimum de drepturi* — doctrinar — nu poate fi considerat ca echivalent cu recunoașterea dreptului fiecărei națiuni, la independență, ci ar putea li califica cel mult ca un *drept la autonomie*. Dreptul Statului — care și în noua doctrină a dreptului internațional este recunoscut ca de necontestat — trebuie armonizat cu acel al *națiunilor*, pe cari Statul le încadrează. Aceasta o cere și scopul comun al umanității, și o afirmă doctrina wilsoniană, în forma ei definitivă de dezvoltare.

Dar această doctrină merge mai departe și prevede directivele după care ar trebui soluționată, în practică, problema naționalităților. Într'adevăr, în mesajul său din 11 februarie 1918, Președintele spune: „Fiecare parte a reglementării finale, trebuie să fie bazată pe justiția esențială a cazului particular discutat, și pe aranjamentele cele mai potrivite, spre a aduce o pace, care să fie permanentă". (punctul 1) Și mai departe: „Toate aspirațiile naționale bine definite, vor trebui să primească satisfacția cea mai completă care le-ar putea fi acordată, fără a introduce sau a perpetua vechile elemente de desordine sau de antagonism, susceptibile cu timpul, de a rupe pacea Europei și în consecință, a lumii întregi."

(punctul 4). S'a zis că aceste declarații ale Președintelui Wilson, lăsau tuturor națiunilor sau fracțiunilor de națiuni, *speranțe nelimitate*¹⁾; că ele au produs o exaltare a teoriei naționalitare, care nu a lipsit de a o compromite definitiv²⁾. Analiza lor juridică ne poate totuși duce la concluzia, că departe de a nu preciza nimic, decât doar sentimentul, ele recunosc, în principiu, necesitatea de a satisface aspirațiunile naționale, dar cu rezerva examinării fiecărui caz particular. și a armonizării acestor aspirațiuni, — eventual prin limitarea lor, — cu interesul superior al păcii mondiale. După *interesele superioare ale societății umane*, va urma să se soluționeze orice conflict între Stat și națiune și, în consecință, soluția nu va fi uniformă ca putând fi, în unele cazuri, favorabilă Statului, în altele, favorabilă națiunii. Se vede deci, că doctrina wilsoniană recunoscând principiul naționalităților ca o condițiune esențială a viitoarei ordini internaționale, îl subordonează totuși ideii de pace mondială; *pacea lumii fiind mai importantă decât orice chestiune de jurisdicție politică sau de frontieră*. Dacă această concluzie se degajează din analiza textelor wilsoniene, rezultă că nu s'ar putea admite, cum s'a susținut, că în momentul elaborării tratatelor de pace, Președintele a voit să aplice principiul naționalităților în toată rigoarea lui ideologică și să delimiteze Statele, ne ținând socoteală decât de acest principiu.³⁾ Aceasta ar fi însemnat adoptarea principiului naționalităților sub forma sa absolută, atunci când opera realizată ni-l arată aplicat, cu caracterul său de relativitate. Dacă unele mari greșeli s'au făcut — ex. divizarea Banatului între România și Jugo-Slavia — și justificarea lor s'a încercat invocându-se principiul naționalităților, aceasta se datorește oscilației Conferinței de Pace, între adoptarea principiului *electiv*, sau *racio-linguistic*. (Cele două aspecte doctrinare ale principiului naționalităților; primul susținut de școala franceză, cel de al doilea de școala germană).

Dacă dreptul naționalităților s'a bucurat de atâta favoare în timpul războiului mondial, dacă principiul naționalităților cu corolarul său auto-determinarea popoarelor. — care apare ca o extindere și aplicare în raporturile dintre națiuni a regulilor consacrate pentru indivizi prin Actul de Independență a Statelor-Unite ale Americii din 4 Iulie 1776 și prin Declarația drepturilor omului

1) J. F. Duparc. La Protection des Minorités de race, de langue et de religion. Paris 1922. pag. 172.

2) Romeo Vidrasco. De la Réserve du Droit des Minorités et du Contrôle des Puissances. Paris 1921. pag. 67.

3) Romeo Vidrasco. loc. cit. pag. 73-74.

și a cetățeanului din Revoluția franceză,¹⁾ — au devenit ideea centrală din noul program de politică internațională, adoptat de Conferința de Pace dela deschiderea sesiunilor sale (18 ianuarie 1919), este surprinzător că ele nu au fost înscrise în noua chartă a comunității internaționale. Această chartă a comunității internaționale este *Pactul Societății Națiunilor*, a cărui elaborare a fost prima preocupare a Conferinței de Pace. (Comisia I-a) Surpriza este cu atât mai mare, cu cât se știe că — conform teoriei sale generale — Președintele Wilson înscrisesese în primul său proiect de Pact, un articol (III) care *garanta independența politică și integritatea teritorială* (principiu înscris în actualul art. X.) a Părților contractante, dar care autoriza în acelaș timp, în virtutea principiului de auto-determinare, *remanieri teritoriale* (territorial adjustments) în cazul când astfel de remanieri ar fi necesare, în urma schimbărilor în condițiunile și aspirațiile de rasă, sau în relațiunile sociale și politice. Era concretizarea aceleiași idei de a se asigura, mai presus de orice, pacea lumii. Și pentru că Wilson întrevădea imposibilitatea aplicării *integrale* a principiului naționalităților, într'un articol suplimentar înscrisa principiul de *protecțiune a minorităților*. Acel text era astfel conceput: „*Societatea Națiunilor va cere tuturor nouilor State, ca condițiune prealabilă a recunoașterii lor cu State independente sau autonome, de a se angaja să acorde tuturor minorităților de rasă sau de naționalitate, în jurisdicțiunile lor respective, exact acelaș tratament și siguranță, pe care ele o acordă majorității de rasă sau de naționalitate a poporului lor.*”²⁾ Cum vom vedea mai târziu, în acest text, se găsește clar formulat principiul pe care — în cele din urmă — se vor edifica *Tratatetele Minorităților*.

În fața opoziției pe care o întâlni, Președintele trebui să renunțe la mențiunea expresă a remanierilor teritoriale, bazate pe ideea de auto-determinare. Dar dreptul *minorităților*, adică a acelei „*părți din populațiune care se deosebește sub raportul etnic sau religios, eventual chiar sub raportul social, de partea cealaltă care în afacerile generale de Stat, reprezintă ideea de Stat și, este deținătoarea exclusivă sau cel puțin decisivă a puterii de stat,*” (*Dvorsky*)³⁾ fu prevăzut — sub o formă deosebită — în art. 21 din

¹⁾ P. Fauchille. *Traité de Droit International Public*. Paris. 1922 I. I. pag. 13--14.

²⁾ Vezi David Hunter Miller. *The Drafting of the Covenant*. Vol. II. pag. 91.

³⁾ Vezi N. Dașcovici. *Principiul Naționalităților și Societatea Națiunilor*. București 1922. pag. 134.

primul proiect de Pact.¹⁾

La acest articol se propuse un amendament, de către reprezentantul Japoniei Baronul Makino (la 13 Februarie 11 și 28 Aprilie 1919) referitor la *egalitatea tuturor națiunilor și a raselor*. Amendamentul ce conținea, în definitiv o formulare a drepturilor naționalităților. Deși majoritatea membrilor Comisiunii de elaborare a Pactului era pentru adoptare, la opoziția Angliei și mai ales a Statelor-Unite, care vedeau o strânsă legătură între amendamentul japonez și eventualitatea amestecului Societății Națiunilor în legislația lor privitoare la imigranții galbeni, amendamentul căzu. Odată cu el și chestiunea naționalităților a fost radical eliminată din Pactul Societății Națiunilor.²⁾ În această eliminare, trebuie văzută atât dorința autorilor Pactului de a nu nemulțumi Statele-Unite, în al căror concurs se spera, pentru consolidarea Societății Națiunilor, cât și interesul Marilor Puteri care aveau de soluționat ele înșile chestiuni de naționalități, cu deosebire delicate, și nici una dintre ele nu era dispusă de a subordona soluționarea lor, unor decizii generale de principiu.³⁾

*

Oricare au fost motivele, faptul material este, că lipsește din Pactul Societății Națiunilor o construcție juridică a dreptului naționalităților; că sub cele două aspecte ale sale: *drept la independență* (soluție teritorială) și *drept la protecțiunea internațională* (soluție personală), ea rămâne în întregime de edificat.

Această lacună, considerată cu drept cu-aút, ca o *desiere regretabilă dela ideea călăuzitoare a operii Păcii* (G. Scelle), a dus la consecințe contrarii principiilor de drept internațional. Ea poate încă, să ducă la urmări periculoase pentru pacea lumii și pentru consolidarea organizației internaționale.

Deaceia anticipând, din cele ce vor urma, va reeși concluzia

1) „Les Hautes Parties Contractantes sont d'accord pour déclarer qu'aucune entrave n'interviendra dans le libre exercice de toute croyance, religion ou opinion, dont la pratique n'est pas inconciliable avec l'ordre public et les bonnes mœurs, et que, dans leur juridiction respective, nul ne sera troublé dans sa vie, sa liberté ou sa poursuite au bonheur, en raison de son adhésion à telle croyance, religion ou opinion.” La acest articol reprezentantul Japoniei propuse următorul amendament „L'égalité des Nations étant un principe fondamental de la Société des Nations, les Hautes Parties Contractantes conviennent d'accorder, aussitôt que possible, à tous les étrangers, nationaux des États, membres de la Société, un traitement juste et égal à tous points de vue, sans faire aucune distinction en droit et en fait, à raison de leur race ou de leur nationalité”.

2) Asupra amendamentului japonez, vezi: Dr. M. Gonsiorowski. Société des Nations et Problème de la Paix. Paris 1927. t. II pag. 57-59.

3) Baron Adelswaerd. Les droits des Minorités Nationales (Raport à la 20ème, Conférence Interparlementaire pag. 7).

nediscutabilă, că această lipsă a proclamării dreptului naționalităților din Charta noului comunități internaționale, trebuie să fie remediată, prin înscrierea acestui drept în Pact.¹⁾

Întâia consecință contrarie ideii de drept este că prerogativa fundamentală a Statelor, — recunoscută de dreptul internațional, — *dreptul de egalitate*, a fost încălcată prin modul inegal și inechitabil, în care au fost reglementate *clauzele minorităților*, în noul regim de protecțiune internațională. Într'adevăr, inegalitatea consacrată, viciul fundamental al noului regim, a fost posibilă, tocmai prin neînscrierea în Pact a dreptului naționalităților. Această neînscriere a determinat crearea tratatelor minorităților, impuse numai anumitor State. Dacă clauzele referitoare la minorități ar fi fost înscrise în Pact, ele ar fi fost aplicabile într'un mod general și egal tuturor Statelor, membri ai Societății Națiunilor, mari și mici, și ar fi îndepărtat astfel obiecțiunea fundamentală adusă actualului sistem de protecțiune a minorităților. S'ar fi îndepărtat deasemeni — ca urmare — și dificultățile de aplicare practică a tratatelor minorităților, datorite în primul rând tocmai acestui fapt, că Statele cari le-au semnat, se consideră victimele unei injustiții.²⁾

Pe de altă parte, s'a lovit astfel și în noua concepție, care se împământenește tot mai mult: *legătura necesară între ordinea internațională și ordinea socială din Stat*. Într'adevăr, Statele Europei formează o familie, nu numai pentrucă ele practică în raporturile lor mutuale anumite reguli ale dreptului internațional, dar și pentrucă ele aplică — fiecare în propria sa organizație, — anumite principii comune de drept public.

Ori, această necesitate de armonie, resimțită în măsura intensificării relațiilor internaționale, se găsește atinsă prin inegalitatea ce caracterizează actualul sistem de protecțiune a minorităților.

Dar omiterea din Pactul Societății Națiunilor a principiului naționalităților — sub dublul său aspect: principiu de repartiție teritorială și principiu de drept public — poate duce, cum am spus, la consecințe periculoase pentru ordinea și pacea comuni-

¹⁾ Posibilitatea este prevăzută în art. 26. al I. din Pact.

²⁾ Vezi Lécien — Brün. *Le problème des Minorités devant le Droit International*. Lyon 1923. pag. 213: „... à la base du statut actuel, apparaît l'inégalité de traitement; ce manque d'équilibre risque de compromettre gravement la solidité d'un édifice singulièrement fragile par ailleurs. Du jour où les libertés de droit naturel seront pratiquement reconnues chez ceux-là mêmes qui les ont proclamées, la protection des minorités manifesterà, sans doute, une action pacifiante. Elle se rapprochera de l'idéal de justice entrevu par les nobles esprits qui voulurent l'étendre comme un principe d'ordre public...”

tății internaționale, și în viitor într'adevăr, dacă presupunem că s'ar putea ca în viitor unele popoare să ajungă la stadiul de *națiune* și — invocând dreptul de auto-determinare — să revendice putința formării unui Stat național independent, cine ar fi chemat să se pronunțe asupra acestei pretențiuni? Dacă Pactul ar fi prevăzut expres *națiunea* ca subiect de drept internațional, astfel de pretenții ar fi putut constitui obiectul unei *desbatere judiciare*, a unei *sentințe jurisdicționale*, sau ar fi intrat în competența politică a organismului internațional, care l-ar fi examinat, *bazându-se pe considerațiunile de oportunitate și apreciind posibilitățile de separare a grupurilor cari reclamă autonomia, ca și consecințele unei schimbări de legături politice.*¹⁾

Din lipsă însă de reglementare legală, obiectivă, a dreptului națiunilor, s'ar putea ajunge la părăsirea conceptului de *relativitate* a principiului naționalităților — adoptat de tratatele din 1919-20, — la invocarea acestui principiu în mod abstract și absolut și, prin aceasta, la anarhie și la desmembrarea unor State într'o succedenie de mici organisme politice, fără vitalitate și fără viitor; acesta ar fi pericolul care trebuie evitat.

Dar se poate merge atât de departe, încât să se susțină că datorită neformării în Pact a principiului naționalităților, — cecece am accentuat că constituie o gravă lacună, — *singura cale* pentru o națiune apăsată, care ar voi independența, ar fi și astăzi războiul civil, adică dreptul de insurecție contra opresiunii?²⁾ Partizanii acestui drept de insurecție — proclamat odinioară, fără a fi putut fi însă organizat, în art. 35 din *Declarația drepturilor omului și a cetățeanului* — invocă argumentul că Pactul Societății Națiunilor nu numai nu împiedecă această soluție violentă a conflictului dintre *Stat și națiune*, printr'o reglementare preventivă a principiului naționalităților, dar în al său art. 10, pare a recunoaște dreptul unei națiuni la insurecție. Se argumentează că citatul articol obligă pe membrii Societății Națiunilor de a-și respecta și menține reciproc independența lor politică și integritatea teritorială, numai contra oricărei agresiuni *exterioare*.³⁾ S'a spus, mai departe,

¹⁾ Georges Scelle. *Essai de systématique du Droit International*. Paris 1923, pag. 13.

²⁾ Vezi Dragotichouh Krstitch. *Les Minorités, l'Etat et la Communauté Internationale*. Paris 1924, pag. 275 și urm.

³⁾ „Les Membres de la Société s'engagent à respecter et à maintenir contre toute agression extérieure l'intégrité territoriale et l'indépendance politique présente de tous les Membres de la Société. En cas d'agression, de menace ou de danger d'agression, le Conseil avise aux moyens d'assurer l'exécution de cette obligation.”

că Societatea Națiunilor necontestând dreptul unei națiuni de a-și obține independența prin forță — ceea ce dealtfel în practică ar fi destul de greu, dat fiind că într'un conflict Statul este mai puternic decât națiunea — nu ar fi nici obligată de a interveni într'un astfel de conflict, întrucât ar avea caracterul de conflict intern¹⁾.)

Dar dacă se observă că cele mai adeseori astfel de conflicte amenință pacea internațională, putem deduce că suntem în ipoteza art. 11 din Pact, când intervenția Societății Națiunilor apare ca imperativă.

*

Trebue totuși să remarcăm că admiterea acestei teze extreme, ar echivala cu mărturisirea neputinței complete a Societății Națiunilor, a inexistenței oricărei organizațiuni internaționale. Lacuna semnalată ar fi un viciu fundamental, iremediabil. În realitate, există în Pact unele texte, care dau puțință Societății Națiunilor de a interveni și a se pronunța asupra revendicărilor unei colectivități naționale. Societatea Națiunilor nu ar putea lăsa ca conflictul dintre Stat și națiune să ajungă până la războiul civil, care ar avea incontestabil repercusiuni asupra vieții internaționale. Ea are datoria și dreptul de a interveni, pentru a preveni conflictul armat, care în actualul stadiu al interdependenței dintre State, și într'o comunitate internațională ai cărei membri au cele mai adeseori fracțiuni naționale minoritare în cadrul lor teritorial, nu ar avea un caracter de conflict armat intern, ci s'ar transforma în unul internațional. Într'adevăr art. 1. din Pact institue Societatea Națiunilor ca judecător suprem al pretențiilor de auto-determinare a popoarelor.²⁾ Ea poate, în virtutea acestui text, să confere calitatea de membru națiunii rebele, să-i confere deci calitatea de persoană de drept internațional, pe care înainte nu o avea, și să o treacă astfel sub protecțiunea directă a comunității internaționale. Conflictul amenințător se găsește astfel soluționat, în mod pașnic și conform noilor principii de drept internațional.³⁾

¹⁾ Georges Scelle. Le Pacte des Nations et sa liaison avec le Traité de Paix de 1919 Paris 1920, pag. 255. A. Rougier. La Première Assemblée de la Société des Nations (R. D. I. D. 2 e série t. III, pag. 385.)

²⁾ Art. 1. al II.: „Tout Etat, Dominion ou Colonie, qui se gouverne librement et qui n'est pas désigné dans l'annexe, pourra devenir Membre de la Société si son admission est prononcée par les deux tiers de l'Assemblée, pourvu qu'il donne des garanties de son intention sincère d'observer ses engagements internationaux et qu'il accepte le règlement établi par la Société en ce qui concerne ses forces et ses armements militaires, navales et aériens.”

³⁾ P. Fauchille loc. cit. pag. 14. „... c'est sous le contrôle de la Société des Nations qu'une collectivité pourra devenir une entité politique distincte.”

Atât interpretarea art. I. și II. din Pact, cât și lucrările preparatorii, îndreptățesc această concluzie, cu toată opoziția unei părți din doctrină, care face distincție între o colectivitate a cărei independență s'a afirmat deja, și căreia i se aplică textul indicat; și una care aspiră să-și realizeze independența și căreia i-ar rămâne deschisă « singură cale: insurecția, dreptul de secesiune.¹⁾

În legătură cu această discutată chestiune, o întrebare se poate pune: cui ar putea Societatea Națiunilor să recunoască calitatea de persoană de drept internațional, ridicându-o astfel la situația de Stat autonom? Oricărei colectivități, ce ar putea învoca un accentuat caracter național: *dominion, colonie, teritoriu supus mandatului internațional* (Art. 22. din Pact), *minorități*? Credem că această prerogativă a Societății Națiunilor se poate exercita asupra *tuturor colectivităților naționale altele decât minoritățile*; dar, cu luarea în considerație a condițiilor ce se cer — și și pe cari le-am amintit mai sus — spre a putea lua ființă un corp politic independent. Că această prerogativă nu se poate exercita asupra minorităților, este și natural, pentrucă vom vedea că *tratatele minorităților nu au înțeles să vadă principiul naționalităților contra Statului*. Stipulând drepturi în favoarea minorităților, aceste tratate au înțeles în același timp, să protejeze Statul contra tendințelor lor separatiste. Astfel se poate explica și evitarea termenului de *naționale*, din denunțarea juridică a acestor populațiuni minoritare. Statul este în legalitate internațională, cu asigurarea garanțării limbii, religiei, rasei, indivizilor minoritari, contra eventualelor opresiuni. Pentru ca și minoritățile să fie în aceeași legalitate, ele trebuie să se *asimileze: Statului din care fac parte, în sensul de a și afirma voința sinceră de a trăi în acel Stat, fără ca prin aceasta să fie obligate de a se confunda în grupul majoritar, unde a-și pierde caracterul specific*. Supuse regimului de protecție internațională, minoritățile nu pot deci, invoca dreptul de auto-determinare, urmărind ruperea legăturii politice de Statul la care au fost atașate, prin recentele tratate internaționale²⁾. Pentru înțelegerea noului regim de protecție, așa-ășa, li-lă prezintă o neosebită însemnătate.

¹⁾ D. Kestlîch, loc. cit. pag. 276.

²⁾ Kestlîch, loc. cit. pag. 283. « Nous croyons, carme telle demande sera rejetée par le Conseil, comme dépassant le cadre des obligations des traités des minorités: ces derniers ne prévoient qu'une solution personnelle sans toucher au régime politique et territorial des États ».

Eliminarea din Pactul Societății Națiunilor a *Dreptului Naționalităților*, a împiedecat ca acest drept să devină parte integrantă din dreptul universal. Dar fiindcă răsturnarea vechii ordine politice și juridice, prin războiul mondial, nu a putut suprima radical problema minorităților naționale, deși s'a dat o largă aplicațiune principiului naționalităților, autorii tratatelor de pace din 1919—20, au socotit util să-l reglementeze — sub aspectul său de principiu de drept public — cel puțin pentru o parte a Europei. Astfel fiind, se pune întrebarea dacă acest nou drept, care ar putea fi numit *al omului* (A. Mandelstam) a fost format prin acțiunea exclusivă a Guvernelor și a Tratatelor, sau a contribuit în oarecare măsură și doctrina autorilor de drept internațional. Este apoi de văzut dacă această doctrină poate fi pusă de acord cu doctrina *etatistă* care vede în Stat, un tot, o colectivitate politică, perfectă și desăvârșită.

Dacă adăugăm la acestea, faptul că protecțiunea drepturilor minorităților a ajuns în stadiul de a forma obiectul unei reglementări internaționale, după ce multă vreme a fost în stadiu de chestiune de drept intern, de drept constituțional — pentru că ea vizează raporturile Statului cu a unora dintre supușii săi, — vedem că preocuparea noastră trebuie să se îndrepte în prealabil, asupra doctrinei *suveranității Statului și asupra dreptului de intervențiune*. Ele interesează deopotrivă dreptul *individului*, al *Statului* și al *Comunității internaționale*.

1. *Doctrina Suveranității Statului*. Conceptul de suveranitate a dominat cel puțin trei secole doctrina dreptului internațional. Până în secolul al XIX-lea însă, această doctrină i-a atribuit un caracter nu *absolut*, ci de *relativitate*. Într'adevăr, cum a arătat-o de curând, savantul profesor austriac Alfred Verdross¹⁾, aproape la toți autorii până la Revoluția franceză, ideea de suveranitate nu implica negarea dreptului internațional, — adică a acelei ordine juridice superioară Statelor, — considerat el însuși ca o parte a dreptului natural. Chiar la Bodinus²⁾ care trece de obicei drept fondatorul concepțiunii de suveranitate absolută (în sec. XVI.) *suntam potestas* pe cari el o atribuia principelui suveran, înscana că acest principe nu trebuia să recunoască nici o autoritate superioară pe pământ, dar nu-l punea deasupra *legilor lui Dumnezeu*

¹⁾ Die Einheit des rechtlichen Weltbildes auf Grundlage der Völkerrechtswissenschaft 1923.

²⁾ Six livres de la République a. 1574.

și a naturii. Și întrucât aceste legi nu puteau fi alterate sau schimbate prin voința manifestă a principelui, rezulta că el era ținut atât de obligațiile consințite prin tratate, cât și de acele impuse de *lex omnium gentium communis*.

Cu atât mai mult trebuiesc interpretate în acelaș sens, *summa protestus* și *summum imperium* la predecesorii lui Grotius ca Victoria, Suarez, Ayala, și Gentilis, la Grotius el însuși, pentru care suveranitatea nu poate fi arbitrară, ci dependentă de ordinea internațională obiectivă, la Puffendorf, Wolf, Leibnitz, Zouch, și Vattel, discipoli mai apropiați, sau mai îndepărtați, ai fondatorului dreptului internațional modern. La toți acești autori, suveranitatea este concepută ca un drept fundamental, recunoscut de dreptul internațional, care conferă Statelor prerogativa de a-și soluționa singure diferendele, de a nu recunoaște o instanță superioară, de a declara războiul și a încheia pace, etc.

Dar nu poate însemna aceasta, lipsa sau puțința de contestare a unui drept internațional, care apare astfel ca superior dreptului Statului.¹⁾

O transformare în sensul astfel atribuit conceptului de suveranitate, se săvârși pe Continent, în sec. XIX-lea. Pe de o parte, exagerându-se *puterea națiunii* — principiu proclamat de Revoluția franceză -- pe de altă parte, din considerațiuni politice, anume urmărindu-se contra-balansarea influenței Sf. Alianță (trat din 26 Sept. 1815), devenită un instrument al reacționarismului, luă naștere în Italia — câmpul favorit al intervențiilor Sf. Alianță, — o școală *non-intervenționistă*. Ideea ei fundamentată era afirmarea energică a suveranității *absolute*, atât în raporturile dintre Stat și supușii lui, cât și în raporturile dintre un Stat și celelalte State. Se urmărea astfel condamnarea, și din punct de vedere doctrinar, a repetatelor ingerințe a Sf. Alianțe.

Această concepție numită a *suveranității absolute*, triumfă în special în Germania. Ea își găsea suportul științific în doctrina lui Hegel, caracterizată prin tendințele ei politice, după care izvorul dreptului internațional este voința suverană a Statelor, care se condac după interesele lor; după care deasemeni, individul primindu-și toate drepturile dela Stat, depozitarul suprem al acestor drepturi, el nu ar putea fi lezat de către Stat.

Doctrina aceasta, care contrar concepției până atunci dominantă, afirma supremația Statului asupra dreptului, atât în interior

¹⁾ Vezi, Verdross loc. cit. pag. 13-29, A. Mandelstam, La Protection des Mineurs (Recueil des Cours de l'Académie de Droit International de la Haye a. 1923, t. I, Paris 1925) pag. 383 și urm.

cât și în exterior, a fost în special dezvoltată și vulgarizată prin știința dreptului public a noului Imperiu German (proclamat la 18 Ianuarie 1871), fiindcă ea cadra cu scopurile politice ale noii forme de Stat German.¹⁾ Astfel susținându-se că supremația Statului se bazează pe axioma că *Statul este forța, că dreptul este politica forței, că Statul este singurul izvor de drept* — cu toate rețușările propuse spre a o face mai acceptabilă, (Bergbohm, Otto Mayer, Laband) — noua doctrină germană a ajuns la următoarea definiție a suveranității, prezentată de unul dintre cei mai reprezentativi jurisconșulți ai sec. XIX, Georg Jellinek: „Desvoltarea istorică a suveranității, arată că ea implică negarea oricărei subordonări sau limitări a Statului printr-o altă putere. Puterea suverană a Statului este deci o putere, care nu cunoaște superiori; este o putere, în acelaș timp, independentă și supremă. Primul semn caracteristic se manifestă mai ales în exterior, în relațiunile Statului suveran cu alte Puteri; al doilea, în interior, în raporturile cu persoanele cari îi sunt subordonate”).

Suveranitatea ar apărea astfel, ca o putere nelimitată și incontrolabilă a Statelor, de a se comporta în relațiunile lor externe, ca și în afacerile municipale, după bunul lor plac, fără alte restricții de cât acele pe care le-ar fi adoptat în mod voluntar (Rechtsstaat). Dar această concepție, cu drept cuvânt criticabilă, ignora punctul de vedere al fondatorilor dreptului internațional, după care suveranitatea, semnificând independența Statului față de un alt Stat, afirma totuși dependența lui față de anumite sisteme juridice ca: dreptul internațional, dreptul creat prin cutumă și corporațiuni, în interiorul Statului și în fine, dreptul natural. Ea păcătuia și prin invocarea desvoltării istorice a suveranității, care ne arată din contra, că ea nu a însemnat niciodată independența Statului față de drept”).

*

Spre finele sec. XIX-lea și începutul sec. XX-lea, epocă caracterizată printr'un accentuat criticism, o puternică reacțiune se

1) O interesantă explicație a legăturii dintre ideile teorii referitoare la materiale de drept internațional, cu realitățile naționale, sau cu aspirațiile acestor ce le formulează, a fost dată de Prof. G. de Lapradelle: „chacun prétend invoquer le droit pour sa cause et chacun, au gré des intérêts parfois momentanés de sa politique s'efforce de le déformer. L'esprit légiste — et nous ajoutons: l'esprit politique — s'introduit dans le droit international au détriment de l'esprit juridique ou plus simplement de l'esprit juriste”. (Cours de Droit, t. II, 1921, 22).

2) G. Jellinek, Allgemeine Staatslehre (20. III a 1914 pag. 475).

3) G. Gureitch, La Philosophie du Droit de Hugo Grotius et la théorie moderne du Droit International (Revue de Méthaphysique et de Morale No. 3, a 1927).

ÎN ATENȚIUNEA D-lor Învățători!

La Librăria „CORVINA” Oradea se găsesc edițiunile cele mai noi ale cărților didactice de curs primar, de următorii autori: Pompiliu Dan, Stoinescu, Caba, Dulfu, Biciulescu, Holban—Florea Dumitrescu, Nisipeanu, Sadoveanu. Tot aici se găsesc tot felul de imprimare școlare, registre de școală, precum și cele mai efine tablouri intuitive și hărți.

D-nii învățători primesc un rabat de 10%.

Depozit general de material didactic intuitiv.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Tipografia Diecezană

Str. Episcopul Ciorogariu No. 3.

Oradea.

Execută artistic orice fel de imprimare cu prețuri moderate. Telefon: 7—66.

Revizoratul școlar al județului Bihor.

No. 11-1930.

Direcțiunii școlii primare

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Din oficiu

Scutit de portă.

Clasa

Jud. Bihor.